

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM
EĞİTİM YÖNETİMİ PROGRAMI**

DEĞER EĞİTİMİNİN DEĞER KAZANDIRMAYA ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS PROJESİ

HASAN BİNİCİ

İSTANBUL- 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM
EĞİTİM YÖNETİMİ PROGRAMI**

DEĞER EĞİTİMİNİN DEĞER KAZANDIMAYA ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS PROJESİ

**HASAN BİNİCİ
(200512011)**

**Danışman
(Prof. Dr. İbrahim KOCABAŞ)**

İSTANBUL, 2022

BEYAN/ ETİK BİLDİRİM

Bu projenin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, projenin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Hasan BİNİCİ

İmza

DEĞER EĞİTİMİNİN DEĞER KAZANDIRMAYA ETKİLERİ

Hasan BİNİCİ

ÖZET

Günümüzde okullar insan hayatının vazgeçilmez araçlarından bir tanesi oldu. Devlet, vatandaşlarının rekabet gücü yüksek, bilgi ve beceri açısından donanımlı, piyasanın ihtiyacını karşılayacak bireyler yetiştirmek için okullar açmakta ve nesillerini eğitmek için büyük kaynaklar ayırmaktadır. Akademik başarının ve karakter gelişiminin her geçen gün seviyesinin düştüğü bir gerçek olarak durmaktadır. Bu genel olarak dünyanın problemi olduğu gibi özelde ülkemizin de problemidir.

Değerler, toplumların hem birikimi hem de geleceğidir. İnsanlık büyük bedeller ödeyerek bugüne gelmiştir. Bu bedellerden edindiği tecrübeler çok kıymetlidir. İnsanlığın bu değerli birikimlerinin insanlığın faydasına olacak şekilde kullanılması önem arz etmektedir. Dünyanın bir tarafında bir olumsuzluktan herkes etkilenmektedir. Olumsuzlukların hepimizi etkilediği bir zamanda olumlu tavır ve gelişmeler de etkiler. O halde dünyaya iyi, güzel, faydalı, problemleri çözecek öneriler getirmek bütün insanların vazifesi olmalıdır.

Ülkemizde değerlerimiz çok kıymetli ve henüz kaybetmediğimiz değerlerimiz insanlığın bu problemlerine çözüm getirecek özelliklere sahiptir. Bu değerlerin dünyaya kazandırılması için toplumda yaşanır ve görünür olması aile, toplum ve okullar tarafından bireylere kazandırılmalıdır. Alan taraması yapıldığında ülkemizde de bu konuda yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Makale ve çalışmalar tahlil edilerek analizde bulunmuştur. Konunun farkında olduğu ve çok faydalı öneriler getirildiği görülmektedir. Üstün vasıflara sahip insanların sağlam ilkelerle güzel ve yaşanabilir bir dünya oluşturmak değerlerimizin yaşanmasına bağlıdır. Değerlerimizi gelecek nesillere kazandırmak kurumlarımızın ve toplumumuzun en önemli vazifesi olmalıdır.

Anahtar kelimeler: Değer eğitimi, değer, eğitim yönetimi, liderlik.

THE EFFECTS OF VALUE EDUCATION ON VALUE ADDITION

Hasan BİNİCİ

2022

ABSTRACT

Today, schools are one of the indispensable tools of human life. The state opens schools to raise individuals who are highly competitive, equipped with knowledge and skills, meet the needs of the market and allocates great resources to educate their generations. It stands as a fact that the level of academic success and character development is decreasing day by day. This is the problem of the world in general, but also of our country in particular.

Values are both the accumulation and the future of societies. Humanity has come to this day at great prices. His experience gained from these prices is very valuable. It is important that these valuable savings of humanity are used for the benefit of humanity. Everyone is affected by a negative on one side of the world. At a time when negativity affects all of us, positive attitudes and developments also affect. Then it should be the duty of all people to bring good, beautiful, useful suggestions to the world that will solve problems.

Our values are very valuable in our country and our values that we have not lost yet have the characteristics to solve these problems of humanity. In order for these values to be brought to the world, they must be experienced and visible in society and brought to individuals by families, communities and schools. There are many studies conducted on this subject in our country when field scanning is performed. Articles and studies have been analyzed and analyzed. It seems that the issue has been made aware of and very useful suggestions have been made. Creating a beautiful and livable world with solid principles of people with superior qualifications depends on living our values. Imparting our values to future generations should be the most important task of our institutions and society.

Key words: Value education,value,education management,leadership

ÖNSÖZ

Değerler insanların davranışlarıyla görünür hale gelmektedir. Toplumların düzenini devam ettiren ve her bireyin diğerini etkilediği ve diğerinden etkilendiğini düşünürsek yaptığımız davranışların bir başkasının hayatını bir şekilde etkilediği gerçektir. Dolayısıyla insanların yapıp ettiklerinin sonucunda bir etkileşim meydana gelir. Değerler bu etkileşimin hem nesnesi hem de öznesidir. Toplumsal huzuru ve kişisel mutluluk değerlerimizin değerine ve davranışlarımızın ilkelerinin doğru ve tutarlı olmasına bağlıdır. Okullarımız ve toplumun en küçük birimi ailelerin bunun farkında olarak nesilleri eğitmesi insanlığın geldiği noktada önem arz etmektedir. Okullarımızda bu konunun etkinliklerle, müfredatla, programlarla ve oluşturulacak ortamla bireylere kazandırılması amaçlanmalıdır. Değerler eğitiminin amacı, bütün insanlığın ortaklaşa sahip olduğu evrensel değerlere vurgu yaparak iyi karakter örnekleri sergileyen, ahlâkî değerlere sahip, sorumluluk duygusu içinde hareket eden vatandaşlar ortaya çıkarmak olmalıdır. Bu gelecek için önemli bir insanlık görevi olmalıdır.

İçindekiler

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
GİRİŞ	1
1. Değer Kavramı	4
1.1. Değer eğitimi	6
1.2. Değer Eğitiminin Amacı.....	9
1.3. Değerlerin Özellikleri	10
2. Değerlerin Sınıflandırılması.....	13
2.1. Bireysel değerler	13
2.2. Toplumsal değerler.....	14
2.3. Evrensel Değerler	16
3. Değerler Eğitiminde Temel İlkeler Ve Süreçler.....	18
3.1. Akıl Yürütme ve Mantığı Teşvik Etme	18
3.2. Empati Geliştirme	19
3.3. Benlik (Öz) Saygısı Geliştirme	20
3.4. İşbirliği Geliştirme	20
4. Eğitim Yönetimi Ve Değerler	21
5. Türkiye’de Değerler.....	28
6. Sonuç	36
<u>KAYNAKÇA</u>	
ÖZGEÇMİŞ.....	43

GİRİŞ

“Mektepten sadece diploma bekleyen, çocuklarının mide ve giyiminden başka mesuliyet bilmeyen bir cemiyette büyük ruhlar yetişmez”.

Nurettin TOPÇU

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren en az iki kişi olarak yaşamak zorunda olduğu bir hayata doğmuştur. İnsan sosyal bir varlıktır, tek başına yaşaması düşünülemez. Birlikte yaşamak zorunda olan insanın oluşturduğu toplumun ortak yaşamının normlarını, kurallarını oluşturduğu kaynağını kültür, din ve deneyimlenmiş geçmiş yaşantılardan alan ilkeler, kurallar bütünü değerlerdir. Referans kaynağı farklı olduğu gibi çok farklı tanımlarda kullanıla gelmiştir. Türkçede bir şeyin karşılığı olarak biçilen, önemini belirleyen soyut ölçü, kıymet (TDK Güncel Sözcük,2022) olarak tanımlanmıştır.

Değerler insanların tutum ve davranışlarının belirlenmesinde yönlendirilmesinde en önemli etkenlerden biridir(Kulaksızoğlu, 2000). İki kişinin olduğu yerde davranışların bir niteliği olması zorunludur. Değerlerin kaynağının ne olursa olsun insanlık tarihi en genel anlamıyla iyi ile kötünün mücadelesi olarak sınıflandırılabilir. İyi davranış kötü davranış, doğru düşünce yanlış düşünce ve estetik, edebiyat ürünlerin belli değer ölçüleri ile ele alındığını söyleyebiliriz. İki kişinin olduğu yerde davranışların bir niteliği vardır. İdeal kabul edilen bir davranış ve düşünme biçimi toplumda gelenek, görenek ve kültürel davranışlardır.

Ahlak eğitimi önemseyen toplumlar gelecek planlarının ona göre yaparak nesillerini eğitmeyi düşünürler (Aydın, 2005). Gelecek nesilleri önemseyerek onların değerlerini aktaracak ve yaşatacak bireyler olarak görülmelidir. Bu doğrultuda açık ve örtük amaçlar doğrultusunda değer eğitimi yapılmalıdır.

İnsan türü değer, ahlak, huy, seciye ve karakter her ne dersek diyelim davranışlarının bir kıymeti olmuştur. Hele günümüze geldiğimizde bu davranışların uzun insanlık

tarhini göz önüne alınca ve insanın geldiği zihinsel birikim ve süreçler sonucunda bunun önemi daha çok öne çıkmaktadır. Ne var ki insanlığın geldiği bugünkü bilgi ve teknoloji çağında insanlar arası ilişkiler değişmiştir. Popüler kültürün etkisinde kalan bireyler ne evrensel bir dünyanın ne de kendi ulusunun bir değeri olabilirler popüler kültürün rüzgarıyla savrulup yok olurlar (Ertürk, 2020).

Birbirlerine sevgi, saygı, hoşgörü ile yaklaşan, birbirlerini anlayabilen bireyler yetiştirilebilmesi için etkili bir değer eğitime ihtiyacımız vardır. Aslında insanlığın geldiği noktada insanın zihnine, kalbine ne koyduğu önem arz etmektedir. Değerlerin nesilden nesle aktarılacağı kurum aile ortamı olmakla beraber toplumla birlikte kültürlenme, geleneklerle doğal olarak kazanılan alışkanlıklar planlı ve sistemli bir şekilde eğitim kurumlarında yapılması beklenen bu görev günümüzde devletlerin sorunluluğuna yüklenmiştir. Okullar önceden belirlenmiş hedefleri gerçekleştirmek için belli programlarla öğrencileri bilgi, beceri, davranış alışkanlıkları kazandırmayı hedefler. Okullar, bir milletin geleceğini etkileme gücüne sahiptir (Demirtaş, Ekmekyapar, 2012). Okullar bu gücü kullanırken oluşturdukları ortam ve yönetim ilişkileri olumlu değer yüklü olmalıdır. Ancak sadece değer eğitimi ile öğrencilerin davranışlarını bütünüyle olumlu hale getirmemiz mümkün değilse bile sistemli bir değer eğitimi öğrencilerin güzel ve ince davranış geliştirmelerinde önemli bir ve faydalı bir çaba olarak görülmelidir.

Çalışmanı yöntemi literatürdeki çalışmalar taranarak konunun temel kavramaları üzerinde durarak nasıl tanımlandıkları ve anlaşıldıklarını açıklamaya çalıştık. Kavram analizi yapmaya çalıştık. Bunun yanı sıra değerlerin kaynağı ile ilgili yaklaşımlara ve söz konusu değerlerin hangi temeller üzerine inşa edildiğini izah etmeye çalışacağız. Ayrıca Türkiye’de değer eğitimi çalışmaları ve değer sınıflandırmaları, özelliklerini belirtmeye gayret ettik. Değer eğitimi önemi ve gerekliliğini açıklamaya çalıştık.

Karakter, huy, davranış oluşması, gelişmesi insanlar için anne karnında başlamaktadır. İnsanların yemek yeme alışkanlıkları, okuduğumuz hikayeler, güldüğümüz durum ve fıkralar, dinlediğimiz masallar, izlediğimiz filmler, dinlediğimiz, söylediğimiz ve yaptığımız her şey çocuğun davranışları üzerinde

etkilidir. Platon devletinde erdemli bireylerin çocukların dinledikleri müzikten tutunda okudukları metinlere kadar denetlenmesini ve erdemsiz ifadelerden arındırılması gerektiğini söyler (Platon, 2017) Değerlerin bireylerde kazanım haline gelmesi öncelikle aileyle başlar, çevremizde devam eder ve okullar bunun sistemli ve programlı hale geldiği aşamasıdır. Ancak günümüzde teknolojik araçlar, sosyal medya, cep telefonu, internet gibi araçlar bireylerin değerlerini belirleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu noktada sorumluluk toplumun bütün aktörlerine düşmektedir. İletişim araçları, edebiyat eserleri kurumların davranışları ve ortamı her türlü enstrümanın bu sorumluluk bilinciyle hareket etmesini gerektirir.

Değerler zamanla kaybolduğu gibi çok uzun zamanlar bir sonraki nesillere aktararak yaşamaya devam ederler. Birçok davranış arasından en uygununu seçme işi değerle ilgilidir. Alternatifler arasından bir seçim yapmayı vurgular (Oğuz,2012). Bireyin tercihleri değerlerin önem derecesini belirler. Hangi davranışı neden seçtiğinin altyapısını oluşturur. Bu nedenle değerler eğitimiyle tertemiz bir şekilde hayata gelmiş ve işlenmeye hazır birer değer olan çocukları ilmek ilmek işleyerek ailesine ve topluma olumlu ve güzel değer katan bir karakter geliştirmesini sağlayıp yeteneklerini en üst düzey çıkaracak şekilde donatmak herkesin görevi olmalıdır.

Değişim ve gelişim bilim, sanat, edebiyat, insanların zihin faaliyetleri, düşünce dünyası ve yaşam tarzları gibi birçok alanda kendini hissettirmiştir. Yaşamakta olduğumuz bu zaman diliminde hızla gelişen bilim ve teknoloji toplumun kültürünü ve sosyal yapısını değiştirmiştir. Günümüzün değişen koşullarından dolayı aile yapısı, aile ilişkileri, aileye bakışımızda büyük oranda farklılaşmıştır. Aile fertlerinin sosyal ve ekonomik ilişkilerinin getirdiği iş hayatı şekilleri ailenin değer aktarımındaki rolünü olumsuz etkilemişti (Alpöge, 2011). Bu yüzden toplumlar bu görevi kreşlere ve okullara büyük oranda yüklemiştir. Böylece değer aktarımında ve bu değerlerin bir meleke haline gelmesinde okullar önemli bir görev üstlenmektedir. Okullar kişilik gelişimi ve karakter eğitiminin yapıldığı yerler olup, değerlerin empoze edildiği yerler değildir (Alan, 2012).

1. Değer Kavramı

İnsan toplumsal bir varlık olarak davranışlarını belirleyen unsurlar; davranışlarının dayanağı içinde bulunduğu toplumun kültürü, düşünce yapısı ve dini inançları belirleyicidir. Değerler insan davranışlarını anlamamıza ve açıklamamıza yardımcı olur. Bu yüzden çeşitli bilim adamları bu değer kavramı üzerinde durmuşlardır. Bir olay veya durumun iyi kötü, doğru yanlış, güzel çirkin olarak nitelendirirken değerler dikkate alınmaktadır. Bu noktada değerler yönlendirici kriterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Değerler bir bakıma bireylerin öteki insanların, toplumsal olguların ve şeylerin değerlerini ölçmekte kullandıkları ölçütlerdir (Ulusoy ve Arslan,2014). Değer kavramı bizde ahlak, kıymet, güzel huy, saygı duyulan şeyler olarak anlaşılmıştır.

Türk Dil Kurumu Güncel Sözlükte ise değer;

1. isim Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet:

"İnsan bir şeyin değerini ondan yoksun kalınca anlıyor." - Halikarnas Balıkcısı

2. isim Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör:

"Bildiği bütün Fransızca'yı toparlayarak vitrindeki kravatın değerini sordu." - Nazım Hikmet

3. isim Üstün nitelik, meziyet, kıymet.

4. isim Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse:

"Bence ziyan olmuş, eski deyimiyle heder olmuş bir değerdir." - İhsan Oktay Anar

5. isim, felsefe Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.

6. isim, matematik Bir değişkenin veya bilinmeyeninin sayı ile anlatımı.

7. isim Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü:

"Edebiyat, sanat, fikir, ilim ve başlıca değerlerimize toptan bir bakış lütfeder misiniz, efendim!" - Ahmet Kabaklı

olarak tanımlanan değerler; ("Değer", Genel Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr>, 04.01.2022 tarihinde erişildi.) davranışlarımızın kaynağını oluşturan, yapılan

davranışların doğru ve uygunluğunu yargılamaya yarayan ve toplumu ayakta tutan temel sistemlerdir. Değer, bir davranışı başka bir davranışa ve bir durumu başka bir duruma tercih etme olarak karşımıza çıkmaktadır. Değerler insan davranışlarını açıklamada önemli bir yere sahiptir (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2010).

İnsanlar topluma ait değerleri oluştururken toplumsal değerler de insanı oluşturmaktadır. İnsan, ister bilinçli olarak isterse kendiliğinden içine doğduğu toplumun bir parçasıdır. Yani toplumda oluşmasına katkıda bulunduğu değerler aynı zamanda insanın davranışlarına yön verir, insanı etkiler. İnsan toplumsal değerleri oluştururken değerlerde insanın kimliğini, kişiliğini, benliğini oluşturmaktadır (Yıldırım, 2019). Karşılıklı bir etkileşimden bahsettiğimize göre insanın ve toplumun değerlerinin önemi ortadadır. Burada eğitimcilerin toplumun ihtiyacı olan beklentileri karşılayacak bireylerin yetişmesine katkıda bulunma görevi vardır. İyi ve sağlıklı ilişkiler kurabilen toplumlar ancak üstün ahlaki meziyetlerle ve güzel davranışlarla donanmış fertlerle oluşur. Toplum hayatı ve devamının sürekliliği değerlerinin yaşanmaya değer ve yaşama değer katan özelliklerde olmasıyla bağlantılıdır.

Bireylerin kişilik özellikleri bir ortalama değer olarak düşünüldüğünde toplumsal değerlerin geldiği düzeyi ifade etmektedir. Çünkü değerler, toplumsal kültürün önemli parçalarından birisidir. Değerler, kültürümüzün daha çok gözle görülemeyen, öznel, içsel yönünü oluşturmada, örgütsel sorunların çözümünde makul, uygun olarak kabul edilen çözüm biçimini göstermektedir (Elkatmış, 2014).

Fikirler değerleri etkiler, Sonsuz fikirlerden davranışlara her şey değer olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, Huitt, 2004). Değerler bireyi, toplumu ve yaşanan olayları doğru değerlendirme imkanı verir. Toplumlar ve bireyler hayatlarında problemlerle karşılaşır ve bu problemleri çözecek yollar aramakla yükümlüdür. İnsanın davranışlarının değerini belirleyen şey problemlere yaklaşım tarzıdır, bakış açısıdır. Yani güzel, adil, hakkaniyetli ve ortak menfaati sağlayan bir çözüm yolu mu bulmakta değerler etkilidir. Değerler bu noktada yönlendirici ilkeler olarak karşımıza çıkar. Değerler başka insanların davranışlarını, olguların ve şeylerin değerini belirleme imkanı veren ölçütlerdir (Ulusoy, Arslan, 2014). Toplumsal huzur ve

mutluluk, sorunların çözümünde gösterdiği başarıyla doğrudan ilintilidir. İnsan güzel davranışları da çoğaltabilecek yetenekte olduğu gibi tam tersi kötü ve çirkin davranışları da çoğaltacak davranışta bulunabilir. Hayatımızın her alanını güzelleştirecek çalışmalar bireyin en önemli görevlerinden olmalıdır. Eğitim kurumları bu güzelliklerin sistematik yapıldığı ve devam ettirici kurumları olmalıdır. Kötü ve yanlış uygulamalardan uzak durmak her kesimin vazifesi olduğu gibi eğitim kurumlarının vazifesi olmalıdır.

1.1. Değer eğitimi

Değerlerin kuşaktan kuşağa aktarıldığı yapı temelde aile olmakla birlikte, toplumun içinde şekillenmekte ve okullarla planlı, düzenli bir program halinde çocuklara kazandırılmaktadır. Çocukları ve gençleri eğitirken bir bütün olarak düşünüp bilgi, beceri, yetenek geliştirme ve davranış kazandırmayı hem duyuşsal hem bilişsel eğitim yoluyla kazandırılması hedeflenmektedir (Bacanlı, 2019). Öğrencilerimizin davranışlarında görülen yanlış davranışların alışkanlık haline getirilmiştir. Bilişsel öğrenme gerçekleştiği halde davranışa dönüşmemektedir. Ancak davranış olarak bilinen doğru davranışların yapılma düzeyi bilinme düzeyi arasında fark görünmektedir. Ülkemizde değerlerin yaşanmasına baktığımızda alışkanlıklarımızın değerlerimizle örtüşmemektedir (İzgar ve Beyhan, 2015). Yani konuşulan değerler bizde yaşanan değerler olmadığını söyleyebiliriz. Sözde, konuşulan ağızımızdan düşürmediğimiz kavramlar, dürüstlük, doğruluk, ahlak gibi değerler uygulamada görmek zorlaşmaktadır. Konuşulan ama yaşanmayan kavramlar. Cüceloğlu, (2012) Amerika'da yirmi beş yıl kaldığını ancak dürüstlük sözünün hiç konuşulmadığını ifade ediyor. Bu açıdan bakınca değerlerimize sahip çıkmak onu korumak kadar onların kıymetli bir değer olarak raflarda saklanması ya da dilimizde söz olarak kalmasından ziyade içselleştirilmiş bir alışkanlığa, güzel bir davranışa, güzel ahlaka dönüşerek hayat bulması her kurumun ve her bir bireyin sorumluluğudur.

Bireylerde davranış geliştirme doğuştan başlar. Ancak davranış değiştirme, yanlışın düzeltilmesi daha iyi ve güzeli aramak sürekli olmalıdır. Çocuklar, boş ağaçsız bir arazi değildir. Bu arazide hangi tür ağaçlar var. Onların yerine yenisini nasıl dikeriz (Cüceloğlu, 2012). Çocuklar ailesinden, çevresinden, toplumdan gördüklerini,

söylenenleri, yaşananları görerek ve yaparak kendine bir davranış alışkanlığı ve değer sistemi oluşturur. Değişim dirençlerle karşılaşır, alışkanlık haline gelen davranışların değiştirilmesi oldukça zordur. Çocuklarda davranış değiştirmek için bütün bunların göz önünde bulundurulması gerekir. Eğitimin sürekliliği ilkesi hayatın her evresinde gelişmenin devamlı olduğu ilkesinin çocuklara kazandırılmasını hedefler. Kişi öğrenmeye, gelişmeye ve daha güzeli daha iyiyi aramaya koşullanmalıdır. İnsan yaşamı beşikten mezara kadar sürekli değişim ve gelişim süreci içinde hayatını sürdürür.

Bütün devletler mutlu vatandaşlardan oluşan huzurlu bir topluma sahip olmak ister. Bunun oluşturulabileceğini düşündükleri kurumların başında okullar gelmektedir. Okullar aracılığıyla arzu edilen davranışları kazanmış insan modeli oluşturmak ve topluma katmak isterler. Bu insan modellerinin genel özelliklerinden birisi değerlere haiz olmalarıdır. Çünkü değerler bireylerin ve toplumların en önemli bileşeni olarak kabul görmektedir. Toplumların devamının ve sağlıklı bir sürekliliğin sağlanması değerlerin yaşanmasına bağlıdır. Değerler, isteklerin niteliğini belirleyen inançlar olmakla birlikte aynı zamanda motive edicidir. Değerler adanmışlıklardır. Ülkesi için, vatani için her türlü fedakarlığı göstermektir. (Yıldırım,2019). Çalışkan olmak, saygılı olmak, ahlaklı olmak, sorumluluk sahibi olmak, adil olmak, hoşgörülü olmak, merhametli ve yardımsever olmak gibi değerler toplum hayatından çıkarılırsa toplum işleyemez. Toplumun varlığını devam ettirmesi zorlaşır. Değerler aşınırsa toplumsal yozlaşma ve çürüme başlar. Bu nedenlerden dolayı değerler eğitimi yayılmış ve yaygınlaşmıştır.

Sınıfta birinci olanın hayatta sonuncu olması tabii karşılandı. Cemiyet nizamındaki adaletsizlik, mektebi gözlerde çok küçültmüş ve cemiyet hayatıyla mektep arasındaki en değerli münasebeti felce uğratmıştır (Topçu,2015). Toplumun bir kısmı bazı dönemler çocuklarını bozacağı düşüncesiyle okullara göndermemeye, okulların fesat yuvası olduğunu düşünmeye başlamışlardı. Özellikle kız çocuklarını, kırsalda yaşayanlar ve muhafazakar bir dünya görüşüne sahip olanlar okullardan uzak durmuşlardır. Okullarımızın davranış kazandırmadaki yeri toplum tarafından görülmekte olduğundan, toplumun değerleriyle okulun kazandırmaya çalıştığı

değerler örtüşürse başarılı olunur. Toplumun değerleriyle bazı dönemlerde çatışan, mücadele eden anlayışların eğitim sistemine hakim olduğuna şahitlik ettik. Ortak doğrularda birleşmemiz farklılıklarımıza saygı duymayı davranış olarak kazanmamız eğitim kurumlarının hedefi olmalıdır. Değer eğitimi toplumun sürekliliği ve sağlığı için önemlidir. Bu ülkenin sahip olduğu değerler çok kıymetli ve uzun dönemlerden süzülerek gelmiş, rafineleşmiş, faydası görülmüş ilkelere. Bu ilkelerin geleceğe taşınması ve hayatıyetini sürdürmesi önemlidir. Toplumlar durağan değildir, sürekli değişen ve dönüşen dinamik bir yapıdır. Alışkanlıklarımızın zamanla dönüşmesi, değişmesi, yerini başka alışkanlıklara bırakması hayatın akışının gereğidir. Olmaması gereken değişimin yönünün kötü, bozucu, ifsat edici tarafa doğru olmasıdır. Okullar bu aşamada makul olana, güzel olana yönelmek görevini bütün enstrümanlarıyla yapmalıdır. Müfredatı, personeli, yönetim sistemi ve velileriyle birlikte bunu başarmak için çaba göstermelidir.

Değerler konusunun yönetim süreçleri içinde en fazla ele alındığı aşama karar verme aşamasıdır. Hayat aldığımız kararların bizi götürdüğü olaylar dizisidir. Birden fazla değer ilkesinin çatışması gerçek yaşamın bir problemidir. Kişi iki veya daha fazla seçenek içinde ahlaki ikilem durumunda seçim yapmak durumunda kalabilir (Yıldırım,2019. Kohlberg). İnsanların her anı bir karar alma sürecidir. Aldığı kararlara göre insanlarla etkileşimleri olur ve seçenekler içinden verdiği kararla hayatı şekillenir. Bireylerin kararlarını nasıl aldığı, bu kararları neye dayanarak aldığı zihinsel bir süreç şeklinde gerçekleşir. Karar verme süreci bireylerde olduğu gibi, kurumlarda da böyledir. Kurumlar kendi kendilerini anlayabilme ve daha etkili olabilmesini sağlayacak şey karar alma sürecidir. Değerler ise bu kararların verilmesi sürecinde kullanılan tercihler süzgecidir. Kurumlarımızın aldıkları kararların arkasındaki etkileyiciler değerler tarafından belirlendiğinden kurumlarında bir ilke ve etik değerler manzumesine ihtiyaçları vardır. Meslek kuruluşları mesleklerin önceliklerini, iş yapma ve sunma kuralarını dayandıracığı ilkeler, değerlerdir. Nasıl bir Hipokrat yemininden bahsedilerek mesleki çalışma esasları belirleniyor ve bu ilkeler her şeyin üstünde kabul ediliyorsa hayatın her alanına, her mesleğe ve her kuruma değerlerle filtre edilmiş etik kurallar anlayışı hakim olmalıdır.

Valesquez ve diğerkleri (1996) etik konuları içeren durumlarda doğru kararı vermek için (i) meslekî değerler veya etik ilkelerin, (ii) örgütsel değerler veya etik ilkelerin, (iii) kişisel değerler veya etik ilkelerin ve (iv) yasaların takip edilmesini önermektedirler. Duruma göre yukarıdaki basamaklardan birisi, birkaçı veya hepsinden yararlanarak doğru kararlar verilebilir. Özellikle bilgisayar teknolojilerin yaygınlaşması, eğitime entegre edilmesi ve internetin kullanımı, yeni etik sorunlar doğurmuştur. Eğitim yöneticileri bütün bu gelişmelerden haberdar olup, bunlarla ilgili çözümlerde yasal, mesleki, örgütsel ve kişisel değerlerden yararlanarak sorunları çözebilmelidirler. Eğitimcilerin verdikleri kararlar başkalarını etkilediği ve bazen etik ikilemler yarattığı için, eğitim yöneticileri ve öğretmenler için etik ilkeler geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Etik ilkelerin oluşturulmasıyla yönetici, öğretmenler ve eğitimle ilgili diğer kesimler arasında daha fazla güvene ve iş birliğine dayalı bir ilişki ağı kurulabilir. Buna bağlı olarak meydana gelen etik iklimde birçok yolsuzluk kendiliğinden ortadan kalkabilir (Oktay,2007).

1.2. Değer Eğitiminin Amacı

Geçen yüzyılla birlikte içinde bulunduğumuz çağ, değerler açısından büyük bir değişimin yaşandığı çağdır. İki büyük dünya savaşı, uzay çağı ve nükleer ve biyolojik gelişmelerin etki boyutların geldiği mesafe göz önünde bulundurulunca zorlukların yaşandığı bir çağ olmuştur. Bu çağda yaşadıklarımız ve muhtemel yaşayabileceğimiz şeyler insanlığın sahip olduğu değerlerin sorgulanmasına neden olmuştur. İşte bu değişen şartlarda bilim dallarında çalışan bilim adamları değer kavramının sorgulamasına başlamış, sosyal bilimlerden sosyoloji, psikoloji, ilahiyat ve felsefe kendi alanına uygun şekilde “değerleri” ele almıştır. Hemen hemen bütün boyutlarıyla irdelenmiştir(Bacanlı,1999).

Günümüzde iletişim olanakları oldukça artmış ve hızlanmıştır. Olumsuz bir haber, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir gelişme ve buluştan, kötü veya iyi bir uygulamadan anında başka yerlerde başka hayatları süren insanların haberdar olması onun etkilerini ekonomik, siyasi ve düşünsel olarak hissetmesi olanaklıdır. Bu yüzden insanların selameti ve iyiliği için çalışmak, gelişmelerin faydalı ve yararlı olması hedeflemesi güzel davranış modelleri geliştirmek, düşünceler üretmek, estetik

ve sanatsal ürünler ortaya koyarak insanlara hem örnek olmak hem de umutlarını diri tutmak geleceğimiz için önemlidir.

Değer eğitimini kendi ailesi ya da toplumu için önemsenenin yanı sıra çağımızda ideal bir toplum oluşturmak, erdemli insanlar topluluğu olarak diğer toplumlarda katkıda bulunmak önem arz etmektedir. Artık kimse kimseden arı değil. Bunun farkında olarak, eğitimin insanlara gerçekten güzel bir davranış, ahlak ve huy ve davranış güzelliği katacak şekilde organize edilmesi toplumların önemli bir vazifesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya ekosistemi birbirini etkileyen alt sistemler şeklindedir. Bir yerdeki bir olumsuz durum belki hiç ilgisi olmayan başka insanların canı acıtmaktadır. Sadece insanların değil tabiattaki her şeyin olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir. Hava kirliliği, suların kirlenmesi, savaşlar, insanların göç etmek zorunda kalması, sıcaklıkların artması, buzulların çözülmesi v.b. olaylar yeryüzünün tamamını ilgilendiren sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. O halde insanlar yaptıkları davranışları bu sorumluluk bilincini yüklenerek yapmalıdır. Değer eğitimi toplumların devamının bir ana etkeni iken bugün geldiğimiz noktada insanlığın ve doğanın devamının da ana unsurlarından biri olarak karşımıza çıkar.

Çocuklarımızın doğuştan getirdiği temiz ve saf bir sayfa olan işlenmeye hazır fitratlarını ilmek ilmek özenle, bilgiyle ve sorumlulukla işlemek, topluma, ailesine ülkesine, milletine ve bütün insanlığa faydalı olacak güzellikleri çoğaltacak karakterler olarak yetiştirmek elzemdir.

Değerler eğitiminde temel amaç genç bireylerin temel insani değerleri kendi kişiliklerinin bir parçası haline getirmelerine yardımcı olmaktır (Ekşi-Katılmış,2020).

1.3. Değerlerin Özellikleri

Değerler bazı özelliklere sahiptir. Literatür taramalarında değer çok farklı şekillerde ele alınarak belirli birtakım özellikleri olduğu değerlendirilmiştir. Fichter(2002) değerlerin özelliklerini sahip olduğu işlevler açısından incelemiştir. Schwartz(1987) ise beş temel özelliğinden bahsetmiştir. Değer kavram ya da inançlardır, arzulanan, istenen duyum ve davranışlardır, belli bir önem sırasına göre, davranışları ve olayları yönlendirir, tercih etme önceliğimizi belirleyen unsurlar olarak belirtir.

Bacanlı(2017) bu alanda yapılan çalışmaların kültürel ve toplumsal düzeyde ele alındığını, eğitimcilerin mikro düzeyde sorularla ele aldığını, bunu sebebinin makro düzeydeki soruların kültürel ve toplumsal düzeyde olması sebebiyle bireye indirgenmesinin zor olmasını gösterir.

Aydın ve Gürler (2012) yaptıkları yabancı literatür taraması sonucunda yaptıkları çalışmalarda yirminin üzerinde maddede özellik belirlemişlerdir.

Bristol'un (2017) Değer Bilinçlendirme Yaklaşımına göre değerlerin beş özelliğini belirlemiştir. Davranışlarımızı bir anlam çerçevesinde amaca yönelik olarak tercihlerde bulunduğumuzu, zevk değil anlamlı bulmanın önemli olduğu anlamlı bulamazsa kişi depresyona girebilir, davranış tercihlerini önem sırasına koyarak öncelik şemasına yerleştirerek dil ve yazılı araçlarla ifade ederek başkalarının davranışlarını açık ya da örtük biçimde değerlendirme imkanı sağlar (Izgar, Beyhan, 2015).

Değerler bazı özelliklere sahiptir.Bunlar;

Değerlerin süreklilik arzemesi: Bizim değerlerimiz, geleneklerimiz ve göreneklerimiz uzun yıllar içinde oluşan bir süzgeçten geçerek bize gelmiştir. Toplumlar geleneklerini geçmişten alarak, değiştirerek ve dönüştürerek devam ettirirler. Bireyler de doğduğu topluma yani çevresine ait gelenek, görenek, kültür ve değerler gibi kültürel mirasları geçmişten alıp geleceğe aktarmakla görevlidir.

Değerler ortak oluşturulan ve paylaşılan ilkeler manzumesidir: Toplumda üzerinde uzlaşmış, toplumun kahir ekseriyetinin paylaştığı, toplumun iyi ve güzel olması için herkesçe benimsediği ilkelerdir. Toplum, huzuru bozacak, ahengi yok edecek bozucu ve yıkıcı tavırları kötü kabul eder.

Değerler tarihseldir:

Toplumsal değerler tarihsel süreç içerisinde oluşur. Kaynağını gelenek, görenek, kültür ve dini öğelerden alırlar. Zamanla işlevselliğini kaybederek değişir, dönüşür. Toplumlar ve bireyler belli dönemlerde belli davranışları alışkanlık haline getirir.

Dün iyi denilen bir davranış bugün işlevselliğini yitirerek zamanla değişir dönüşür. Değer olarak hayatiyetini devam ettirir ancak davranış olarak algılama farklılaşır.

Değerler toplum düzeninin sağlanması ve sürdürülmesinde etkilidir:

Toplumlar devamlılığını sürdürmek, huzurunu sağlamak için değerlerin devamlılığını ister. Toplumda işleri kolaylaştırır. Belli yerlerde belli şekillerde davranış ve tavır alınacağı tahmin edilebilir olması düzenin işleyişine yardım eder. İnsanların alışageldikleri davranışları yapması daha kolaydır ve rahatlatıcıdır toplum için. Hangi durumda nasıl davranması gerektiğini bilen insanlarla bir arada yaşamak toplumun huzurunu sağlar. Düzenin devamının sürdürülmesine katkısı büyüktür.

Değerlerin içinde olduğu kültürlere göre değişir:

Toplumların değerleri farklılık arz eder. Saygı bir evrensel değerdir. Her toplumun saygıyı algılama şekli, davranışları, alışkanlık haline getirmesinde farklılıklar arz eder. Bir toplumun varlığını devam ettirebilmesi değerlere de bağlıdır. Değerler bir topluma ait olan kültürü diğerlerinden farklı kılar. Onu özgün bir yapıya kavuşturur, böylece biz ve ötekiler bilincini oluşturur (Yapıcı, Kutlu & Bilican, 2012, s. 31).

Değerler dil ve sembollerle aktarılır:

Kültürün aktarımında olduğu gibi değerlerin aktarımı da dille oluşur. (Akyol,2019) Alev Alıtlı dilimizdeki kelimeleri gerçek anlamı dışında farklı anlamlarda kullanırsak zamanla kelimenin gerçek anlamının dejenere olacağını ve o kelimenin anlamının hayatımızdaki karşılığında yok olacağını iddia eder. Hak kavramı örneğini verir. Ve toplumların afazi denilen bellek yitimi hastalığına yakalanacağını söyler. Dil bir milletin varlığı ve devamı için önemli olduğu gibi değerleri içinde önemlidir. Değerlerini doğru aktarımı ancak dilin doğru kullanımı ile mümkündür. Kültürün aktarımında olduğu gibi değerlerde dille yapılmaktadır (Doğan, Gülşen,2011).

Değerler bireysel ve toplumsal olabildiği gibi evrensel de olabilir:

Bireyler içine doğduğu toplumun değerlerini bünyesinde barındırmakla beraber aklı ve daha sonra edindiği bilgi, birikim ve tecrübelerle bir değer silsilesi oluşturur. Bu değerler bireysel olduğu gibi toplumsal ve evrensel değerlerle örtüşebilir. Çevre bilinci, küresel ısınma ve buzulların erimesi, nükleer ve biyolojik silahlanma karşı bilinç gibi değerler evrensel yeni değerlerdir.

2. Değerlerin Sınıflandırılması

Alan yazılanlar incelendiğinde farklı şekillerde değer sınıflandırmalarına rastlanmaktadır. Değerler toplumsal bağlamda, toplumsal değerler; bireysel bağlamda, bireysel değerler; küçük grup bağlamında ise aile değerleri olarak tasnif edilebilir (Winter, Newton ve Kirkpatrick, 1998). Başaran (1992) bir örgütteki değerleri öz (evrensel), özel (birim veya kümelerce geliştirilen), seçimlik ve geçici değerler olarak sınıflandırmaktadır. Cohen (1985) de geliştirdiği kategorizasyonda değeri, içsel (intrinsic), dışsal (extrinsic), ahlakî (moral), kişisel (personal) ve bilgiye dayalı (epistemic) değerler şeklinde bir sınıflamaya tabi tutmuştur (Akbaba-Altun, S. 2003). Çok çeşitli sınıflandırma tercihleri olmakla beraber bu çalışmada, bireysel, toplumsal ve evrensel değerler şeklinde sınıflandırılmıştır.

2.1. Bireysel değerler

Değerler bireyin karakterini oluşturan ve olaylara karşı davranışların belirleyen, düşünce ve bilincine yerleşmiş temel esaslardır. Davranışlarının nedenini belirleyen öncelikler, davranışın gerekçesidir. Bireylerin davranışlarına şekil veren, yönlendiren ve anlamlandıran bilinç ve alışkanlıklar değerlerimizdir. Değerlerimizin kıymeti de bizim davranışlarımızın karşımızdakilerde uyandırdığı etkidir.

Davranışlarımızın altında yatan sebepler, niyetlerdir. Kant davranışlarımızın nedenini belirleyen yasalar öyle olmalı ki bunu diğer insanlar için de bir yasa olarak isteyebilelim der. O zaman bireysel olarak kıymet verdiğimiz davranışların yasası evrensel olmalıdır. Ve Yunus Emre'nin dizelerinde ifadesini bulan 'isteyene ver onları bana seni gerek seni' yani ilahi rızanın dışında dünyevi herhangi bir ödül kabul etmeyen bir anlayışla doğru, iyi ve güzel olduğu için yapmak. İç huzurumuz ve özgürce davranışın kendisi başlı başına bir kazanımdır zaten. Bireyler toplumları

oluşturduğu için iyi ve güzel davranan insanlardan oluşan toplumlar hem dünyaya örneklikleri bakımından hem de kendi toplumlarında sürekli gelişmeye açık ve değer katan şahsiyetler olarak temayüz ederler. Eğitimle insanın varoluşunun temel gayesi, sahip olduğu yetenekleri en üst seviyeye çıkararak yeryüzünde imar ve ihya faaliyetini gerçekleştirmektir. Üst seviye ve güzel davranışla donanan insanlar ancak insanlığın geleceğine artı bir kıymet katabilirler.

Çağımızda değişim çok hızlı bir şekilde gerçekleşiyor. Teknolojinin hızlı gelişimi ile birlikte teknolojinin her alanda kullanımı da hızla artmaktadır. İnternet kullanımının yaygınlaşması, bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve diğer iletişim cihazlarının gelişimi iletişimi hızlandırmıştır (Kıran, S., Küçükboşancı, H. & Emre, İ. E. (2020). Bu değişim süreci insanın hayatını kolaylaştırmış ve konforunu yükseltmiştir. Fakat insanın mutluluğuna nasıl bir katkısı vardır. Bugünün insanını mutsuz eden şeyler nedir diye baktığımızda hazların öncelikli olması, kendi öznesinin arzularının gerçekleştirilmesi egoizimi, hazlarının, kendi arzularının yaşandığı konformizm ve bütün bunların insanları getirdiği nokta mutluluk değil mutsuzluk oluyor.

Tibet rahipleri ile yapılan bir araştırmaya göre insanın hayatı algılayışı, olaylara bakış açısı mutluluğumuzun temelini oluşturduğunu görüyoruz. Güzel bakan güzel görür özdeyişimizde olduğu gibi. İnsan için ne değerli ise hangi eylemler onun için bir kıymet ifade ediyorsa insan olduğuna hükmedilir. O halde insanların erdem sahibi ve ahlaklı olmasını, tutarlı ve doğru olmasının önemine inanıyorsak ve bunların huzur ve mutluluk verdiği gerçeğini kabul ediyorsak insanın bu değerleri donanarak hayattaki yerlerini almalarını sağlamalıyız (Tarhan,2010).

2.2. Toplumsal değerler

İnsanları tarihin başlangıcından beri sosyal bir varlık olarak varlığını sürdürmüştür. Doğal olarak ilişkilerin düzenlenmesi ve devam etmesi için kurallar ve belli bir takım davranış normları geliştirmişlerdir. Toplumun devamının sağlanması, huzurlu, mutlu ve belli bir ahenk içinde akmasının ilkelerini oluşturmuşlardır. Toplumu bir arada tutacak davranış alışkanlıklarının zamanla oluşması ve insanlık tarihi boyunca değişime uğraması pek tabidir. Toplumsal sözleşmecilere göre, insanlar ellerindeki

güçleri bir araya getirip onlardan yararlanmak, kendilerini korumak amacına yönelik olarak sözleşmeli bir şekilde bir araya gelerek toplumun temellerini atmışlardır. İnsanlar toplu halde yaşayan canlılar olarak belli kurallara yazılı veya yazısız muhtaçtır. Düzen ve ilişkilerde bir ahenk ve senkronize bir sistemin işlemesi herkesin yararına olduğundan toplumsal sözleşmeciler belli yasaların zorunlu olduğunun altını çizerek. İşte bu kurallar alışkanlıklar ve ön kabullerle kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel değerlerdir. Toplumun devamının sağlayacağına inandıkları ve süreç içinde deneyerek yapageldikleri davranış kalıpları toplumun devamını sağlayan değerlerdir. Bu kurallar bütünü toplumun sağlıklı ve huzurlu bir şekilde devamına yardımcı olur. Toplumun büyük çoğunluğu veya tamamı tarafından kabul edilen ve bunu dışına çıkmanın topluluğun kendisine yapılmış bir saldırı olarak kabul edilir. Değerler bireylerin toplum içerisinde hayatını teminat altına almayı sağlayan, onların yaşamlarını kolaylaştıran toplumsal davranış kalıplarıdır (Özkan, 2010)

Bir toplumun sahip olduğu değerler o toplumun kişiliğini ve kimliğini ifade eder. Her toplumun kendine özgü diyeceğimiz değerlerinden oluşan bir toplum kimliği vardır. Yani değerlerin izafiliği söz konusudur. Saygı bir değerdir ancak toplumumuzda anne ve baba demek ya da dememek, sigara içerken ebeveynlere göstermek saygısızlık ifadesi olarak kabul edilirken batılı toplumlarda ismiyle hitap edilebilir ve sigara içerken saklamamak saygısızlık olarak algılanmaz.

Bir toplumda da değerler zamanla farklılıklar göstererek değişiklik arz edebilir. Zamanla değer algılarımız değişmesi dayanaklarının değişmesiyle de alakalıdır. Önceleri dini referanslar değerlere kaynaklık ederken öyle bir zaman gelmiştir ki dini referanslı değerler reddedilmiş, yasaklanmış, aşağılanmış olabilmektedir. Önceleri başkalarını düşünmek, onların iyiliğini öncelemenin kendi iyiliğimizi öncelemek olduğu demek olurken daha sonraları insanın kendinden başka dostunun olmadığı ve önce kendi iyiliğini düşünmesi gerektiği bencillik ve egoistliğe varan durumlar değer olarak kabul edilmektedir. Özellikle iş, okul ve yarışmanın olduğu her seçim durumunda insanlar rakiplerini ekarte etmek için çabalamaktadır. Bireysel başarı toplumsal başarının önüne geçebilmektedir. Yani anlatılır hani, bir esnaf siftah etmişse gelen müşterisini henüz siftah yapmayan yan komşusuna yönlendirmiş eski

çarşı mensupları. Bu günlerde ise rekabet o kadar ilerlemiştir ki şubeleşme ve her yerde var olma, büyük olma rekabetin ön koşulu olarak önemsenmektedir. Vahşi ve acımasız bir piyasa şartı karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla değerler de bu şartlara göre şekillenmektedir. Hangi durumun iyi olduğu ise mevzu dışındadır.

Toplumsal değerler bir toplumda kendi içinde birtakım farklılıklar arz eder. Bazı toplulukların önemseydiği değerler bazıları için aynı önemde değildir. Ülkemizde kadınlara bakış açılarında ki farklılıklar, misafirlik toplumumuzun en belirgin vasfı iken doğuda misafirlik anlayışı ile batıdaki büyükşehirlerimizde misafirlik anlayışı daha farklıdır.

2.3. Evrensel Değerler

Her toplum belirli ahlaki değerlere riayet eder ve bu değerlerin bir kısmı tüm toplumlar tarafından kabul edilenleri “evrensel değerler” olarak ifade edilmektedir. Evrensel değerler uygulamada ufak nüanslarla da olsa farklılık gösterir ama bu değerlerin öneminden bir şey kaybettirmez. Her toplumda kıymetini muhafaza eder. Adalet, merhamet, yardımseverlik, özgürlük gibi. Saygı değeri her toplumda vardır ancak uygulamadaki farklılıklar her toplum için farklı davranış modelleri geliştirmişlerdir. Doğaya saygı, insana saygı, hayvana saygı, kültüre ve anlayışa saygı gibi ancak her toplum için görünüşte farklı da olsa saygı bir değerdir. Evrensel değerleri, toplumsal ve bireysel değerlerden ayıran özellik bu değerlerin tüm toplumlar tarafından kabul görmesidir. Bu değerleri içeren düşünüş, davranış ve eylem tüm insanlık ve toplumlar tarafından beğenilmektedir. Değerlerden bir kısmı sadece bir insanı ve toplumu yakından ilgilendirmenin ötesinde tüm insanlığın ortak paydası şeklinde kabul görür. Bu tür algılama biçimi değerlerin evrenselliğini oluşturur. Yaşadığımız zamanda ise bu daha da öne çıkmıştır. Küreselleşme dediğimiz olgu bütün toplumları birbirine yakınlaştırmış ve ilişkili hale getirmiştir (Ertürk, 2019). İnsanlar ve toplumlar kendileri için değerli şeylerin başkalarının da tanınmasını, bilinmesini ve tercihlerine saygı duyulması arzu etmektedir. İnsanlar birbirleriyle sağlıklı bir ilişki kurmak, huzur ve barış içinde yaşamak istiyorsa üst ve herkes tarafından öncelikli ve kıymetli kabul edilecek eylemler üretmek zorundadır. Aslında her toplumda belli güzellikler, erdemli kabul edilen, faydası görülen

davranış modelleri mevcuttur. Diğerlerine örneklik oluşturacak ne kadar değer üretebilirsek etkimizde o oranda artacaktır. Davranışlarımızın olumsuz değerle yüklü olması diğer toplumlar tarafından dışlanmayı ve aşağılamayı getirecektir doğal olarak. Tüm toplumlar tarafından önemsenen ve kabul gören ve kendi içinde ufak tefek farklılıklar olsa da herkesin üzerinde birleştiği değerler vardır.

Adalet, merhamet, yardımseverlik, özgürlük, demokrasi, hoşgörü, çevreye saygı ve çevreyi koruma bilinci gibi değerler her toplumda derece farklılıkları ve uygulama da küçük nüansları olsa da üzerinde ittifak ettiğimiz ilkelerdir. Çünkü bu değerler insanların dünya üzerinde yaşayışlarını etkiler. Kimse havanın, suyun kirlenmesinden uzak değildir. Bu yüzden doğanın korunmaması veya hayvanlarının bir kısmının neslinin tükenmesi herkesi etkiler. Adalet mekanizması tam anlamıyla işlemediğinde kimse bundan bağımsız değildir. Artık ilişkiler o kadar iç içedir ki devletlerin imzalamış olduğu antlaşmalar vardır. Bu antlaşmaları kabul eden ülkelerde ulusal mahkemelerin kararlarının üstünde bunların kararları vardır. Şirketler, devletler farklı uluslardan ortaklarla iş yapmakta yada çalışan insanlara ev sahipliği yapmakta olduğundan bu düzenin işlemesi farklılıklara saygıyı ve kültürlere değer vermeyi, inançların yaşanmasını, adaleti teminat altına almalıdır. Önem derecesi farklılık arz etmekle birlikte evrensel değerler bütün insanlığı temelden ilgilendiren ve bütün insanlar tarafından kabul gören düzeydedir. Farklılıklara saygı ve hoşgörü, karşılıksız sevgi, herkese ve her şeye karşı saygı, insanlık için adalet, hakkaniyet için dürüstlük ve koşulsuz yardımseverlik evrensel boyutlu değerlerdir.

3. Değerler Eğitiminde Temel İlkeler Ve Süreçler

Fichter'e (2002) göre son yıllarda pek çok ülkede değerlerin öğretimi, giderek daha çok ilgi görmektedir. Bu kapsamda toplumlar tarafından okulların bireye neyin doğru neyin yanlış kazandırması beklenmektedir. Buna göre öğretim, doğru söyleme, diğerlerini umursama ve toplumsal olarak kabul gören temel değerleri destekleme üzerine inşa edilebilir. Fakat bu değerlerin sadece teorik olarak öğretilmesi yeterli değildir. Çünkü bireyler ahlaki eylemlerin sebeplerini öğrenmeye, kendi yaşamlarında karşılaştıkları ahlaki çatışmalardan kurtulmak için gerekli becerileri kazanmaya gereksinim hissetmektedirler(Çengelci, 2010).

Değerlerin öğrenilmesi sürecinde özgürce düşünebilmek önemlidir. İnsanların özgürce düşüncelerini ve karar vermelerini sağlamaktır. İnsanların bazı şeyleri yapmaya zorlandığı hissi değerlerin içselleştirilmesini zorlaştırır. Öğrencilerin ortak karar vererek oluşturdukları normlara uymaları daha kolay olacaktır.

Değerler eğitiminde göz ardı edilmemesi gereken temel ilkelerden bir tanesi de öğrencilerin gelişim düzeyidir. Özellikle küçük yaşlarda öğrenciler henüz bir değer sistemi oluşturamadıklarından ancak içinde buldukları şartlara göre değerlendirme yapmaktadırlar. Bu dönemde çocukların soyut değer ve ilkeleri anlamaları ve kavramaları yalnızca öğüt vererek telkinde bulunmak yeterli olmamakta, değerlerin varlığı ve yokluğu durumunda karşılaşılabilecek sonuçları gözlerinde canlandırmaları için yardımcı olmak ve yönlendirmek gerekmektedir (Erden ve Akman, 1997, 6).

3.1. Akıl Yürütme ve Mantığı Teşvik Etme

Akıl yürütme, gözlemlenmek, düşünmek, gözlemler yapmak ve denemelerle olayları çözümlenmek ve bazı sonuçlar elde ederek onları yorumlamaktır. Bireylerin üzerinde düşünerek oluşturdukları değerleri öğrenerek içselleştirirler. Bu süreçte öğrenenler, öğrenme sürecine uyum sağlayarak, adım adım soyutlama sürecine yönelirler. Öğrenme süreci içinde buldukları olayları gözlemlenme imkânı bulur, bu doğrultuda olaylar arasında muhakeme yaparak öğrenme sürecine aktif olarak katılırlar. Dilmaç'a (2007) göre değerler eğitimi ve öğretiminde özgür bir ortam sağlanmalı, bireye zorlayıcı olunmamalıdır. Daha sonra öğrencilerle yapılan değerler

öğretiminde öncelikle değerler açıkça ortaya konulur. Bireyler kişisel tercihlerine kendi mantıklarına, hayat tarzlarına uygun olan değerleri, analiz ederek, tercih eder ve öğrenmeye çaba gösterir. Böylece bireyler değerlere ulaşma adına muhakeme güçlerini kullanma imkânı bulur (Dilmaç, 2007). Öğrenciye kazandırılmaya çalışılan değer, bireyin değerleriyle uyumlu değilse öğrenciler zaten bunu kabul etmeyecektir. Bu yöntemde mantık ve akıl ilkelerinin kavratılması, tutarlı ve çelişkili durumların farkına varmasını sağlamak gerekir. Yani değer sürecinin değerlendirilmesi süreciyle kendi değer ilkelerine ulaşarak içselleştirilmesi amaçlanmalıdır. İçselleştirilmeyen değerlerin devamlılığı olmaz (Bacanlı,2019).

3.2. Empati Geliştirme

Empati karşımızdaki insanın yardımına koşmak değil onun yanında olduğumuzu, onu anladığımızı hissettirmemizdir. Kimseye yardım edilmesini kendi talep etmeden isteği dışında yardımcı olamayız. İnsanın anlaşıldığının hissedilmesi ile empati başlar. Yani etkili bir değer kazandıracaksak etkin bir dinlemenin olması gerekir. Empati kurmanın ilk şartı insanın kendisini tanıması, imkan ve sınırlarını bilmesidir.

Empati karşıdaki bireyin içinde neler yaşadığını görmesi, onu neler yaşamakta olduğunu kendisi olarak hissetmesidir. Bu süreçte birey karşıdaki kişinin iç dünyasına girip, onun kendi iç dünyasını doğru algılaması fakat kendi kimliğine ve bütünlüğüne zarar vermeden karşıdakinin duygularını anlamaya çalışır (Özgüven, 1999).

Bireyin ilişkilerinin başarılı olabilmenin yolu kendisini ve başkalarını anlamaktan geçer. Birey yaşamı boyunca kazandığı değerleri, tutum ve davranışları dış dünya ile pekiştirir böylece de kalıcı bir öğrenme sağlanmış olur. Empati, karşıdakinin duygu ve düşüncelerini anlamamıza yarayan iletişim becerilerinin en önemli bir parçasıdır. Kökeni de öz bilinç olan empatinin yapılması için bireyin önce kendini tanıması ve anlaması gerekir. Kendini anlamayan başkasını anlamakta güçlük çeker.

Herhangi bir değer öğretilmeye başlanırken önce o değer açık bir şekilde tanımlanmalıdır. Değerle ilgili kavramın netlik kazanması sağlanarak öğrencinin

mantık çerçevesinde muhakemesine yardımcı olmak gerekir (Aydın ve Akyol Gürler,2018,).

3.3. Benlik (Öz) Saygısı Geliştirme

Benlik kavramı, varoluşsal anlamda bizi birbirimizden ayıran, farklı kılan, bizi biz yapan en temel yapı, hem felsefede hem de psikolojide "benlik" (self) terimi ile karşılığını bulmuştur (Arıcak, 1999). Bireyin benlik kavramı algısının temel unsurları, kendinden hoşlanma ve temel yeterliliği hakkındaki oluşturduğu inanç sistemini içerir. Yaşama karşı "ben iyi değilim" ve "kendimden hoşlanmıyorum" şeklinde tutumlar sergileyen bireyin mutsuz ve verimsiz olacağı açıktır.

Değerler, öğretim programlarının derinliğini meydana getiren ilkeler bütünüdür. Temeli tarih ve töre olan değerler, bu değerler üstüne yükselerek yarınlarla ulaşacaktır. İnsani özelliklerden doğan değerler hayat içinde tavrımızı da belirler.

Bir toplumun varlığını sürdürmesi, toplumsal değerlerini özümsemiş bireyler sayesinde gerçekleşecektir. Bu sebeple eğitim programımız öğrencilerin akademik başarısının yanında ahlak ve karakter gelişimini destekleyici değerler eğitimine de özellikle yer vermiştir. Programda bu değerlere yer verilirken bu değerlerin öğrencilere sadece bilgi düzeyinde değil, aynı zamanda bu değerleri günlük hayatına tatbik edebilen bireyler yetiştirmektir (TTK 2005).

3.4. İş birliği Geliştirme

İş birliği geliştirme süreci çocukların küçük gruplara ayrılarak, bir problemi çözmek, herhangi bir görevi gerçekleştirmek üzere beraber iş birliği içinde öğrenmelerini sağlamaya çalışmaktır. Grupla birlikte çalışmanın belli kuralları vardır. Kurallara uymak, görevleri ve sorumlulukları yerine getirmek, birbirine yardım etmek ve iş bölümü yaparak iş birliği içinde çalışmayı gerçekleştirmek hedeflenir. Dayanışma, iş birliği, sorumlulukları üstelenme, yardım etme, norm belirleme ve normlara uyma v.b. değerlerin kazanılmasına yardımcı olur.

4. Eğitim Yönetimi ve Değerler

Eğitim yöneticilerinin sahip oldukları değerler, eğitim ortamının sağlanması, hazırlanması, belirlenen politika ve programların gerçekleştirilmeye çalışılması, personelin çalışmasında, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi, kaynakların rasyonel kullanılması, sağlıklı bir okul kültürünün oluşturulması ve okulun etkili kılınmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Değerlerin bireysel ve örgütsel düzeyde belirlenmiş olması örgüt kültürünün oluşmasının ve devamlılığının sürdürülmesini rolünü üstlenir (Taşdan, 2010).

Bursalıoğlu'na (1994) göre, karar almada değer en önemli unsurdur. Eğitim yönetim süreçlerinin tamamında değerler önemli bir yer tutar. Bu süreçte yöneticilerin bazı zorluklar yaşaması olağandır. Eğitim yöneticileri karar veren konumunda olmalarından dolayı tüm bu aşamalarda etik ikilemlerle karşı karşıya kalmaktadır. İnanırları değerlerle yasal zorunluluklar, insani ilişkilerden kaynaklı bazı etik problemlerle karşılaşmaktalar. Bu ikilemler karmaşık ve değerlerle ilgili olabilmekte, yöneticileri zorda bırakmaktadır. Bunların aşılması için, eğitim yöneticilerinin bir takım etik ilkelere sahip olmaları gerekir. Öğretmen meslek yasası daha yeni oluşturulmakta, herkesin üzerinde ittifak ettiği meslek etik ilkeler ise henüz belirlenmiş sayılmaz. Ancak oluşturulan bir okul kültüründen söz edilebilir.

Sergiovanni (1992) ise okulların moral değerlere sahip topluluklar olduğunu ve buraların yönetiminin ve liderliğinin, moral liderlikle yürütülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Okul yöneticileri başkalarına özen göstermeyi gerektiren bir meselede sahip olmaları dolayısıyla mesleklerini icra ederlerken (i) her bireye saygı göstermeli,(ii) dürüst ve doğru bir iletişim kurmalı,(iii) muhataplarının özgüvenlerini geliştirmeli, (iv) herkesin yararına olacak adil bir kültürel sistem oluşturmalarıdır (Smith, 1997). Her bireye saygı gösterme, doğru ve dürüst iletişim kurma özellikleri, temelinde, her bireyin sahip olduğu değerlerin farkında olmayı ve bu bireylerin sahip olduğu değerlere saygı göstermeyi gerektirir. Okul yöneticilerinin, çalışanların özgüvenlerini geliştirmeleri ve adil bir kültürel sistem oluşturmaları ise, onların güçlerini etik olmayan yönlerde, baskı aracı olarak kullanmalarını ortadan kaldıracak gibi, bürokratik bir kültürün yerleşmesini de engelleyerek, daha yaratıcı

çalışmaların çıkmasına fırsat ve olanak sağlar. Diğer bir deyişle, okul yöneticilerinin astlarını güçlendirmeleri ve onlarla daha adil bir ilişki ağı oluşturmaları; onlara, kendi değerlerini aşlamayı önleyerek etik davranmalarını temin eder. Okul yöneticilerinin rutin işleri, onların değerlerini ve niyetlerini yansıtan sembolik araçlar olup, aynı zamanda bireylerin bir örgüt olarak okulla karşılaşmaları ve etkileşimde bulunmalarından dolayı da önemlidir; okulda ne olup bittiğini anlamak için yönetsel rutinlere bakmak gerekmektedir (Riehl, 1998). Değerler, yönetimin bütün süreçlerinde yer almakla birlikte kendini en fazla yönetim sürecinin kalbi sayılan karar verme (Bursalıoğlu, 1991) ve liderin davranışları ve eylemlerinde hissettirir. Çünkü, gerek alınan kararlar gerekse liderin davranışı ve eylemleri birçok insanın hayatına etki etmektedir (Akbaba-Altun,S. (2003).

Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır (Yurdakul ve Ali, 2020).

Eğitimin ve öğretimin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik yapılacak en önemli araçlardan birisi de ders kitaplarıdır. Kitaplarda seçilen metinler arzulana hedefleri gerçekleştirecek şekilde metinler olmalıdır. Tüm dünyada yaşanan sosyokültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, öğrencilerin eğitimle hedeflenen değerleri üzerinde çok önemli etkilere neden olmaktadır. Değerlerin içselleştirilmesi bu tür etmenlerin etkilerini azaltmakta faydalı olacaktır. Kazanılan değerlerin hayatın farklı alanlarında kullanılması için toplumsal düzenin ona göre dizayn edilmesi, ona destekleyecek şekilde örgütlenmesi gerekir.

Ülkemizde değerler eğitimi konusunda birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bu sistematik çalışmalar köklü değişiklikler getirmiştir. Yapılandırmacı, tematik, öğrenci merkezli ve aktiflik ilkesine dayalı olarak hazırlanan yeni ilköğretim programının 1-5.sınıf programları, 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren Türkiye genelinde uygulamaya konulmuştur (TTK, 2005).

Çağın gereklilikleri ve bireyin değişen ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 2017 yılında MEB, Milli, manevi ve evrensel değerlerimizin öğrencilere kazandırılması için, 10 ana başlık halinde belirlediği kök değerlerin müfredatlarda yer verilmesine karar vermiş ve bu değerleri şu şekilde sıralamıştır.

Adalet adil olma, eşit davranma, paylaşma, dostluk, diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma. Dürüstlük açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma. Özdenetim davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme. Sabır azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme. Saygılı, alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme. Sevgi aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma. Sorumluluk kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme. Vatanseverlik, çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, yardımseverlik cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma (TTK Başkanlığı, 2017).

Değerler eğitimi, günümüzde üzerinde durulan önemli konular arasında yer almaktadır. Hayat boyu devam eden değer kazanma ve kazandırma süreçlerine değerler eğitimi denilmektedir. Değerler eğitiminde amaç, çocuğun özsaygı ve öz benliğini geliştirerek, çevresine ve kendisine karşı sorumluluklarının farkına varmasını ve bunları yerine getirmesini öğretmektir. Bu nedenle değerlerin öğretilmesi, nesilden nesile aktarılarak devamlılığının sağlanması her toplumun başta gelen hedefleri arasındadır. Değerler eğitimi, zaman içerisinde değişim geçiren değerleri, din ve inançtan gelen kriterlere uygun hale getirerek, bireye kazandırılmasında etkin rol oynamış, kişinin yaşantı farklılıklarından ötürü oluşan sorunları azaltmada ve toplumun sağlıklı ilerlemesine katkıda bulunmuştur. Değerler bir toplumun kimliğidir. Toplumun sosyal alışkanlıklarının ve yaşantı tüm özellikleri bu kimlikte yer almaktadır. Değerler toplumdan topluma, kişiden kişiye değişebilen

yargılardır. Değerleri bilgi, inanç ve toplum kaynaklı olmak üzere üç başlık altında sınıflandırabiliriz. Dinî ve ahlâkî değerler, insanüstü varlık tarafından belirlenir, kesin ve genel-geçerlidir. Değerlerin eğitimdeki işlevleri ise, bireye amaç ve yön tayin ederek, toplumsal hayattaki konumunu ve rolünü belirlemek, bireyin saygın bir kişilik kazanmasını sağlayarak, ahlâklı olan ile olmayana ayırmasına yardımcı olmaktır.

Bazı kavramsal anlaşmazlıklar olsa da çoğu uzman tarafından kabul edilen liderliğin tanımı şudur: Liderlik bireyin, tanımlanmış başarıya ya da örgütsel amaçlara ulaşmak için diğer grup üyelerini etkilediği süreçtir (Lunenburg ve Ornstein,2013). Bu tanımda üç önemli boyut vardır: 1) Liderlik etki gerektirir; liderlik bir etkileme sürecidir. Etkileme süreci, bir liderin birden çok grup üyesinin ya da astın eylemlerini ya da tavırlarını değiştirdiği bir süreçtir. 2)Liderlik amaca ulaşmayı gerektirir; liderlik tanımlanmış grup amaçlarına ya da örgütsel amaçlara ulaşmak için etki sahibi olmayı gerektirir. Yani lider, belirli amaçlarla ilgili olarak, grup üyelerinin tutum ve davranışlarını değiştirmesine odaklanır. Bir grup ya da örgütün lideri, bu etkiyi uygulayabilen bireylerdir. 3)Liderlik takipçileri gerektirir; etki süreci liderliğin karşılıklı olduğunu işaret eder. Diğer bir ifadeyle liderler takipçilerini muhtelif şekillerde etkiler ve takipçilerinden etkilenir Etkili okul müdürleri, kaynakları etkili şekilde kullanarak, öğretimsel etkililiği artırmayı ve öğrenci başarısını en üst düzeye çıkarmayı amaçlar; okul programlarının geliştirilmesine, öğrenme ve öğretme ortamının düzenlenmesine, kurum kültürünün oluşturulmasına, çalışanların kendilerini sürekli geliştirilmesine ve örgütsel başarının sağlanmasına büyük önem verirler (Avcı, Ahmet,2015).

Okul yöneticisi klasik bir yönetici gibi davranmaktan ziyade bir lider gibi hareket etmelidir. Çalışanlarına ve personeline amaçları belirlemede konsensüs oluşturmalı ve açık, net ve geniş bir perspektif sunacak vizyon ortaya koymalıdır. Davranış ve kişilik olarak bilgili, erdemli, adaletli, mütevazî, kararlı, azimli, zorluklarla baş edebilecek donanımda, şeffaf, iletişimi güçlü, güvenilir, kendine güvenen, sorumluluk sahibi diğerleri üzerinde olumlu etki bırakmalıdır. Değerler, okul kültürü ile bütünleşerek çalışanların davranışlarına yön verir (Çelik, 2000). Bu bağlamda,

okul yöneticilerinin değerlere dayalı yönetim uygulamalarının öğretmenler ve öğrenciler tarafından yüksek oranda desteklenir. Bu da değerler dayalı yönetim anlayışını büyük oranda kabul gördüğünü gösterir. Yöneticilerin yapmak istedikleri değişim ve uygulamalarda çalışanların ve öğrencilerin desteğini görmesi amaca ulaşmayı kolaylaştırır (Demirtaş, Ekmekyapar, 2012).

Okul yöneticisi çalışanlara rol model olarak rehberlik eder. Oluşturduğu okul ortamında motivasyonu yükseltir, açık basit ve anlaşılır bir üslupla hedeflere ulaşılması konusunda cesaret verir. Çalışanların isteklerine, önerilerine açık ve değer vererek fikirlere karşı saygılı tavır takınarak herkesin üst düzeyde performans göstermelerini, bir takım ruhu içinde hareket etmelerini sağlayarak başarının daha kolaylaştırarak umut verir. Zorluklardan yılmayarak azimli ve kararlı ve aynı zamanda esnek hareket eder. Çalışanlara yakın ilgi ve alaka göstererek her durumda yanlarında olduğunu hissettirerek huzurlu bir okul ortamı oluşturur.

Herkesin bilgi, beceri ve uzmanlıklarından üst seviyede göstermelerine olanak sağlar. Karşılaşılan problemlere çözümler sunmalarını, sorunları ve önerileri analiz etmelerini, muhtemel sonuçlarını değerlendirmelerini sağlar. Fikirlerinden dolayı kimseyi incitici, alaycı, küçümseyici, şevk kırıcı bir tepki vermeden aksine fikirlerini ifade etmede teşvik edici bir üslup benimsemelidir. Her zaman dinamik ve işlevsel, yenilikçi, olaylara geniş perspektiften bakan çalışanları eksikliklerini eğitimlerle tamamlar yeni gelişmelerden faydalanmalarını sağlayan gelişimci, öğrenen bir örgüt yapısı oluşturur. Okul çalışanlarına özel ilgi gösterir onları iyi tanımaya çalışır, ilgi, yetenek kabiliyetlerini tanımaya gayret gösterir. Farklılıklarına saygı duyar, ihtiyaçlarını bilir ve ona göre rehberlik eder. Gelişimlerini sağlayıcı her türlü çalışmayı, eğitimi almalarını sağlar.

Okullar toplumların geleceğinde faydalı ve başarılı fonksiyonları icra etmesi için etkin ve etkili bir yönetim anlayışına sahip, farklılıklara saygılı, karizmatik olduğu kadar erdemli ve ahlaklı, mütevazı, sağlam ve doğru ilkelere sahip, vizyoner, motive edici, verimli, kaynakları geliştiren, insan sermayesini en faydalı kullanan lider

yöneticilerle, öğrencilerin imkan ve kabiliyetlerini en üst seviyede geliştirecek, insanlık için birer nümune-i imtisal şahsiyetler olarak yer almalarına katkıda bulunabileceklerdir. Okullarının verimliliğine ve başarısına etki eden birçok faktörden bahsedilebilir. Ancak bu faktörler arasında, örgütlerin sahip oldukları kültür değerleri ve çalışanların sahip oldukları değerleri, çalışma ahlakı, örgütle kurdukları aidiyet bağları her zaman başarıda ön planda gelmiştir. Bir örgüt, üyelerinin belli değerleri paylaşmalarını benimser ve bekler. Yöneticiler okul kültürünü oluştururken, toplumun oluşturduğu geçmişten süzülerek gelen en rafine üst erdem değerlerini önce şahsında, sonra kurumunda oluşturmanın gayretini vermelidir. Sağlıklı bir okul kültürü ve iklimi verimli çalışmayı, akademik başarıyı ve iyi insan yetiştirecek öğretmenlerin motivasyonlarını, enerjilerini, verimlerini ve performanslarını üst düzeyde etkileyecektir(Demirtaş, Ekmekyapar, 2012).

Okullar günümüzde koşulların getirdiği şartlardan dolayı toplum fertlerinin hayatlarında çok önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedirler. Artık aileler gittikçe küçülmekte çekirdek aile yapısına dönüştüğü, anne ve babanın da çalışma hayatının içinde yer aldığı ve çalışma sürelerinin uzadığı göz önünde bulundurulduğunda karakter eğitiminde, şahsiyet geliştirmede ve değer kazandırmada okullar oldukça önemli hale gelmiş bulunmaktadır. Okullar artık akademik gelişmeyi önceleyen kurumlar olmaktan çıkmış, çağdaş hayatın ihtiyaçları olan erdem ve değerleri kazandırmaya çalışan önemli bir kurum haline gelmiştir (Aydın, Gürler, 2012). Bu nedenle eğitimin en önemli amaçlarından bir tanesi değerlerin kazandırılmasıdır (Çağlayan, 2005).

Toplumların geleceğini inşa edecek olan okulların her bir çalışanı bu sorumluluk ve şuurda hareket etmelidir. Her fırsatta bu yöneticilere ve öğretmenlere hatırlatılması gereken bir vazifedir (Topçu, 2015). Bu bilinçle okullarında vazifelerini yerine getiren çalışanların ortamları da ona göre saygın, adaletle, doğru, nezaketle, sağlıklı bir iletişimle ve sağlam ilkelerle idare edilmelidir hiç şüphesiz.

Valesquez (1996) etik konuları içeren durumlarda doğru kararı vermek için (i) meslekî değerler veya etik ilkelerin, (ii) örgütsel değerler veya etik ilkelerin, (iii) kişisel değerler veya etik ilkelerin ve (iv) yasaların takip edilmesini önermektedirler.

Duruma göre yukarıdaki basamaklardan birisi, birkaçı veya hepsinden yararlanarak doğru kararlar verilebilir. Özellikle bilgisayar teknolojilerin yaygınlaşması, eğitime entegre edilmesi ve internetin kullanımı, yeni etik sorunlar doğurmuştur. Eğitim yöneticileri bütün bu gelişmelerden haberdar olup, bunlarla ilgili çözümlerde yasal, mesleki, örgütsel ve kişisel değerlerden yararlanarak sorunları çözebilmelidirler. Eğitimcilerin verdikleri kararlar başkalarını etkilediği ve bazen etik ikilemler yarattığı için, eğitim yöneticileri ve öğretmenler için etik ilkeler geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Etik ilkelerin oluşturulmasıyla yönetici, öğretmenler ve eğitimle ilgili diğer kesimler arasında daha fazla güvene ve iş birliğine dayalı bir ilişki ağı kurulabilir. Buna bağlı olarak meydana gelen etik iklimde birçok yolsuzluk kendiliğinden ortadan kalkabilir (Akbaba,Altun,Songül,2003).

Geleceğin her alanda ihtiyaç olan insan kaynağını hazırlamada eğitim kurumlarına çok daha fazla görev düşecektir. Artık günümüzde, sadece akademik olarak başarılı değil aynı zamanda şahsiyetli, sosyal zekaya sahip ve ahlaki açıdan güzel davranışları olan ve saygılı bir iletişim becerisine sahip, insan ilişkilerinde başarılı kişiler talep edilmektedir. Çünkü kurumlar bu özelliklere sahip çalışanlarla beraber çalışmak istemekte, bu çalışanlar da kurumlarına çok daha fazla fayda üretebilmektedir. Bu özelliklere sahip çalışanların yetiştirilmesinde de pek tabidir ki, temel sorumluluk eğitim kurumlarındadır. Anaokulundan yüksek öğretime kadar, her seviyedeki eğitim kurumunun bu sorumluluktan payı bulunmaktadır. Böylesine önemli bir sorumluluğu gerektiği şekilde yerine getirebilmek için, eğitim kurumlarındaki çalışanların değerlerinin toplum tarafından hüsnu kabul gören, topluma örneklik edecek erdemli ve doğru davranan, iyiyi arayan kişiler işlerini daha çok seveceklerdir. İşini sevgiyle yapanların daha başarılı olacaklardır.

Örgütsel boyutta yönetenlerin ve yönetilenlerin benimsediği değerler; ortak bir kültür oluşturmanın, insanları güdülemenin, çatışmayı yönetmenin, etkili iletişimin ön koşulu olarak kabul edilebilir (Erçetin, 2000). Mesleklerini daha güzel şekilde yapmak için çabalayan, kendilerini mesleklerine adanmış, çok çalışmayı hedefleyen ve üst düzey performansla gayret sarf ederek görevlerini en güzel şekilde yerine getirmeyi düşünen sorumluluk sahibi, çalışkan, öğrenmeye ve gelişmeye açık

insanlar elbette ki güçlü değerlere sahip olanlardır. Bu bağlamda eğitim yöneticilerinin uyması gereken etik ilkeler ise hoşgörü, adalet, sorumluluk, dürüstlük, demokrasi ve saygıdır. Eğer okullar bazı değerlerin takdir edildiği ve öğretildiği yerler ise orada bulunan öğretmen ve yöneticilerin de bu değerlere sahip olması gerekir. Bu da ancak anılan etik ilkelerle mümkün olabilir. Dolayısıyla, geleceğin eğitim liderleri de bu değerlerle donanmış olarak yetiştirilmelidir.

5. Türkiye’de Değerler

Değişimden payını alan ülkemizde her geçen gün değerlerimiz biraz daha erozyona uğratılmaktadır. Nesiller arasındaki davranış ve anlayış farklıları bir çatışma olarak ifade edilmektedir. Sosyal medya ve iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşması nesillerin değerleri üzerinde etkili olmaktadır. Bazı değerler olumlu etkileri olduğu gibi mesela çevre bilinci, hayvanları sevme ve koruma değerlerinde olumlu, misafirperverlik, dürüstlük, zamanın değerlendirilmesi değerlerde olumsuz etkileri olmaktadır (Aslan,2019). Yeni teknoloji ve değişimlerden en çok etkilenen toplum kesimini oluşturan gençlerin sosyal medya kullanımı ve eğlence araçları başında zaman geçirme süreleri oldukça fazladır. Aileler çocuklarının sosyal medya kullanma alışkanlıklarının çocukların üzerinde yaptığı etkinin belirsizliğinden kaygılanmaktalar. Aile ilişkilerinin zayıflaması misafirperverlik duygularının değişmesi gibi gençlerin sahip oldukları değerler olumsuz yönde etkilenmektedir (Kafadar,2019). Maddi değerlerin manevi değerler karşısında kazandığı üstünlüğü hazmetmeye çalışıyor.

Eğitimin önemli gayelerinden bir tanesi sağlam ve iyi karakter sahibi insanlar yetiştirmek olduğuna göre karakter geliştirme ile eğitim arasında güçlü bir irtibat vardır (Karataş, 2011). İyi bir karaktere sahip bireyler haklı olanın yanında olmayı, zayıfları elinden geldiğince korumayı ve yardımcı olmayı tercih eder. Güçlü olanın haklı olduğu, işini yürütmesini bilen başarılı olduğu hemen herkesin zihnine, kalbine ve ruhuna kazınmış olduğu bir çağdayız. Kendinden farklı olanı yok etmenin mubah olduğu, zayıf olanın sömürülmesinin kendi suçu olduğu, fakir olmanın horlandığı anlayıştan fakire yardım edilmesi, zayıf olanın kollanmasını merhametin bir gereği olarak gören anlayışa dönmemiz gerekmektedir. Karakter sahibi insanlar

zekasını, bilgisini, becerisinin ve imkanlarının başkalarının iyiliği için dünyayı güzelleştirmek için kullanır.

Değer eğitimi farklı amaçları güdebilir. Kişisel yetkinlik ve gelişim için olabileceği gibi toplumların kültürünün aktarılmasının önemli sayıldığı için yapılabilir. Farklı amaçlarla değerler eğitimi yapılabilir (Bacanlı, 2017). Eskiden kötü saydığımız en çok ben satayım anlayışı rekabet şartları, ayakta kalmak, işlerini büyütmek gibi saiklerle erdem olarak bizlere gösterilmektedir. Mesela mahalledeki bakkal hala zincir markete dönüşmemişse başarısız sayılabiliyor. Gelecekte büyüyen, rekabet edebilen şirketler yaşama imkanı bulacaklar diye acımasız bir şekilde rekabet edilebiliyor.

Her şeyin değiştiği ve geliştiği bir çağda değerlerin de değişmesi zorunluluktur. Değerlerimizin değişmesi insani olandan, erdemli olandan, ahlaki olandan yana gelişmesi beklenirdi. Ancak olan şey insanlığımızın ters yüz edildiği, erdem saydığımız her şeyin tarumar edildiği, kavramların içlerinin boşaltıldığı, yeryüzünde canlı hayatının birkaç yüz kere sonunu getirecek teknolojilerin geliştirildiği bir duruma geldi. İnsanlığın bugün en çok ihtiyacı olan şey erdem, ahlak, başkalarının haklarına saygı, var olanları adilce paylaşmak, yardım etmek, merhamet etmek, dürüst olmak, çevreye ve ötekine saygı gibi değerlerin hayatlara yön vermesidir. Yeryüzündeki insanları birer tüketici olarak gören, zenginliği ve bilgiyi kendi çıkarları için kullanmayı hak olarak gören zihniyetten kurtulma bütün insanların lehine olacaktır. Batı medeniyeti teknolojik birikim ve sermaye birikimi açısından zengin bir medeniyet. Değerlerinin değeri açısından büyük oranda dejenere olmuş, toplumsal huzuru ve bireysel mutluluğu elde edememiştir. Suç oranlarının artışına, boşanma ve intihar oranlarının modern toplumda çok yüksek seviyelere seyretmektedir. Sosyal dayanışma ve insani ilişkilerin düzeyi ve samimiyeti bizlerden çok farklı düzeylerde. Yaşlı insanların yalnızlaşması, zengin fakir arasındaki uçurum devasa boyutlara ulaştığı bir düzenden bahsedebiliriz çok rahatlıkla. Batı medeniyeti bu sorunları çözebilir mi bilemeyiz ancak biz bu noktada çözüm olacak değerlere üretmek durumundayız.

Bu noktada tarihin bize yüklediği sorumluluğu hissedip ona göre hazırlık yapmak, ülkemizin bütün kurumlarının ve her bir ferдинin ihmal edemeyeceği vazifesi olması gerekirken. Hala yarışmacı bir sınav anlayışıyla eğitimi dizayn etmek, arkadaşından daha fazla soru yapanı ödüllendiren bir eğitim sistemini devam ettirmek zorunlulukmuş gibi kabul ediliyor. Çocukları sınıflara doldurup onları orada güvende tutmaya çalışmak, topluma zarar vermelerini veya kendilerine zarar gelmesini önlemek, aileleri bakım derdinden kurtarmak olarak görülen okullarda değer eğitimi vermek, değer kazandırmak durumundadır (Alpöge, 2011). Değerler hayatımızın her alanında dejenere olmaktadır. Bazı münferit olaylar bize insanlığımızı hatırlatıyor ama asıl olan kötünün, yanlışın münferit olmasıdır. Nasıl bir zihinsel dönüşümden geçmişiz ki, normal karşılanması gereken bazı güzel uygulamaları görebiliriz. Kendisinin ihtiyacı varken bulduğu para dolu çantayı sahibine teslim eden temizlik görevlisi hepimize duygusal anlar yaşatabiliyor. Ama piyango kuyruğunda beklerken büyük ikramiye hayalleri kuran adam önündekilerin cebindeki paraya göz koyduğunun farkında değil. Rekabetçi eğitim sisteminin çocuklarda şefkati ve merhameti ortadan kaldırdığını, sınavların gençler üzerinde oluşturduğu olumsuz etkinin değerlerde aşınmalara neden olmaktadır (Sayar, 2010). Kendi çocuğumuzun LGS’de derece yapmasını arzu ederken komşumuzun çocuğu, sınıf arkadaşı geride bırakmasının sevinicini yaşıyoruzdur. İnsanları buna zorlayan sınav ve yarışmacı mantığın yeteneklerine göre eğitmenin ölçülmesi olamaz. Öğrenmek güzel bir şey ancak insanların hepsi aynı yetenek ve kabiliyetlerle donatılmamıştır, dolayısıyla insanları yeteneklerine göre eğitmek ve ona göre değerlendirmek gerekir. Doğan Cüceloğlu’nun zaman zaman konferanslarında bahsettiği bir olay var. Hani ekmeği yere koyuyor ve belli bir miktar para teklif ediyor da kimse ekmeğin üstüne basmıyor. Bu kişiler şirketlerin üst yönetici mevkiindedir. Okullarımızın yemekhanesinin çöp kutusunda atılan yemekleri görmek mümkündür. Evladım yemeğini bitirmemişsin bak çöpe atacaksın şimdi yazık değil mi dediğimizde öğrencilerimizin bunu hiç umursamadığını görebiliriz. Biraz zorladığımızda velilerden hocam benim çocuğum bazı yemekleri yemiyor yollu uyarılarla karşılaşmak mümkündür. Ama herkes şikayet etmekte devletin israfçı olmasından, harcamaların boşa yapıldığını düşünür. Yaşadığımız çelişkilerin farkında değiliz. Değerlerimiz çok kıymetli her biri bizi işğa ulaştırarak, düze çıkaracak kadar

önemli. İsrâf kötü bir şeydir insanlar tutumlu olmalıdır. Tutumluluk değerini kutladığımız haftamız vardır. Değerlerimizi yaşatmak, önemsemek ve bu konuyu çalışmak geleceğimizi, çocuklarımızı zenginleştirmektir, korumaktır. Ulusların insandan en kıymetli sermayesidir. Değerlerimizden uzaklaştıkça iyi kötüyü karıştırır olduk. Zevk, hedonizm ön plana çıkarsa ardından egoizmi ortaya çıkar (Tarhan,2010). Zevk peşinde koşan, konforunu bozmak istemeyen, egoist kendinden başkasını önemsemeyen insan yalnızlaşıyor. Yalnızlaşan insan parayla mutlu olmaya çalışıyor. Maddi ilişkilerde bir yere kadar idare eder insanı sonrasında depresyonlar, nevrotik rahatsızlıklar ve insanın mutsuzluğu. Parayla saadet olmaz demiş atalarımız. Oysa ne vaat etmişti modernizm; dünya cenneti. Vermenin ne büyük nimet olduğunu, paylaşmanın insanı mutlu ettiğini, merhametin mutlulukla bir ilişkisinin olduğunu unuttu modern insan. Değerler doğuştan gelmiyor maalesef, ahlak kendiliğinden kazanılmıyor, anne baba, çevre, toplum, okul ahlakı kazandıran etmenlerdir. Çocuklara yüksek menfaatleri hedef olarak idealize etmeliyiz. Değerler, toplumun İdeal düşünme ve davranış yollarını oluşturur ve toplumsal alanda idealize edilen davranın tercihlerini şematikleştirir. Böylece bireylere yol haritası oluşturulmuş olur (Akgül. İ. 2020).

Sosyal medya gençlerde iletişimi ve etkileşimi artırmış olmakla beraber yakın çevreyle olan iletişimi azaltmıştır. Değerler bir farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Bunların etkisi bireylerde ve toplumda araştırmalarla ortaya çıkacaktır (Aslan 2019). Medyanın kolay ama yanlış olanı değil, zor olanı, meşakkatli olanı ama doğru olanı tercih etme sorumluluğu vardır. Okullarımızda değer eğitimini duvarlara yazılar yazarak, hikayeler anlatarak, nasihatler ederek değil elbette bunlar yapılmalı ancak öncelikli olarak belli bir hedefe matuf uygulamalarla çocukların karşısına çıkmalıyız. Bilişsel alanın duyuşsal öğrenme ile desteklenmesi, örtük bir şekilde değer kazandırılmalıdır (Bacanlı,2016). Japonya sanmıyorum ki parası olmadığı için okulların temizliğini öğrenci öğretmen hep birlikte yapıyorlar. Ya da Hollanda'da bisiklete yetecek parası olmadığından sırasıyla öğrencilerini bisiklete bindiriyorlar. Bilinçli, ölçülüp tartılarak belli değerleri çocuklara, gençlere görsel, işitsel, bilişsel, duyuşsal zekalarına hitap edecek şekilde kazandırmanın yolunu bulmak zorundayız.

Ülke olarak ihmale gelmeyecek bir konu olduğu halde bir türlü üstesinden gelemediğimiz bir konudur değer kazandırmak. Çocuk evde yere çöp atmaz ama okulda çöp kutusuna atmaz. Arabasının içine atmaz çöpünü yetişkin ama sokağa umarsızca atabilir. Ya da sabah akşam yalan söylemenin ne kadar kötü olduğundan bahsederiz ama komşumuza sürekli yalan söyleriz. Dürüst olmaktan bahsederiz sürekli ama akşam evde gelen müşteriye on liralık malı nasıl yüz liraya sattığımızı anlatırız üstelik kısa günün karı olarak çikolata eşliğinde. Ahlak biz de konuşulan ama hayatta olmayan bir mittir aslında. Vardır hep bir yerlerde gerçek hayatta karşılaşamayız nedense. Erdemli bir davranışla karşılaştığımızda duygulanırız, seviniriz kendimiz yapamasak ta hoşumuza gider insanların iyi olmaları. Eskiden insanlara güvenirdik oryantalistler bahsederler; Türklerin ne kadar saf olduklarından ne söylesen doğru sanıp inanırlar diye. Oysa yanlış yapan o olsun ben aldatan değil aldanın olayım ahirette cezasını o çeksün diye düşünürdü dedelerimiz. Şimdi gözü açık olmayı, başkalarına ait olan görev, makam, iş ne varsa hileyle almak belledik.

Bireylere hem kişisel hem de sosyal uyum için gerekli becerileri edindirmek eğitimin amacıdır. Eğitim sürecinde bireyler bilgi, beceri, tutum ile değerleri de kazanırlar. Böylece eğitim bireyin karakterine ve davranışlarına etki eder (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005). Değerleri kazanan bireylerin sorumluluk sahibi, görevinin gereğini yapan insanlar, çalışkan, dürüst, tutumlu, saygılı olarak yetişmeleri akademik eğitimin de seviyesini yükseltecek, işlerimizi kolaylaştıracaktır. O yüzden hem ailelerin bilinçlendirilmesi, okullarımızda değer kazandırmaya yönelik bir eğitim müfredat ve programının hayata geçirilmesi, değer kazandırıcı faaliyetler şeklinde planlanıp uygulanmaya başlanması gerekiyor.

Değerler eğitimi yapılan çalışmalarda veliler tarafından uygulanan değer eğitimi programının faydalı olduğunu, bu tür eğitim eğitimlerin ihtiyaç olduğu, akademik başarıyı olumlu etkilediği bu tarz programlara velilerin dahil edilmesinin öğrenci-veli ilişkisine faydalı olduğu ortaya çıkmıştır (Yıldırım,2019).

Okulların temel amacı bireylerin akademik manada başarılı olmalarını ve onların belirlenen değerleri benimsemiş bir birey olmalarını sağlamaktır (Ekşi, 2003). Akademik başarının temelinde çalışkanlık, sorumluluk bilinci, azimli ve kararlı

olmak gibi değerleri bireyeler karakter yapısında barındırmalıdır. Bireyin üstüne düşeni yapıyor olması işleri kolaylaştırır ve verimi artırır. Akademik başarıda hedeflense değerler akademik başarının gerçekleşmesinde yardımcı olduğu gibi becerilerin hayatta uygulamasında topluma olan katkısının da artırır.

Ülkemiz kültürel bir kırılma yaşadığı son iki yüz yıldır. Tarihi uzun yıllar domine etmiş bir medeniyetin mensupları olarak batı medeniyetine karşı yenilmiş olmanın travmasını hala atlatamamanın sıkıntılarını yaşıyoruz. Dönemin entelektüel tartışmaları düşünce alanında devam ediyor. Hangi yolu tercih edeceğimiz konusunda bir karara varabilmiş değiliz. Ancak asgari müştereklerde buluşarak değerlerimizi insanımıza kazandırmak zorundayız. Değerlerimizin davranışlarımızı şekillendirmesi, toplumsal düzenin devamı ve barışı için hayati önemdedir. Bu bilinçle sahip olduğumuz değerlerin gelecek nesillere aktarılması, erdemli bir toplum oluşturmak için okullarımızın üzerine büyük sorumluluk düşmektedir. Okullarımızda oluşturacağı olumlu okul kültürü, çalışanların motivasyonu ile üstün performansları ile başarılı olunabilir. Bireylere yasal ve resmi düzenlemelerin yetersiz olduğu durumlarda doğruyu işaret edecek güçlü bir örgüt kültürüne ihtiyaç vardır (Şahin-Fırat, 2010). Okul kültürüne yönelik olumlu bakışın öğretmen ve öğrenci performansı üzerinde olumlu etkileri olması beklenir.

Okullarda öğretmenlerin bireysel değerleri ile yöneticilerin değerleri aynı zamanda örgütsel değerler uyuştığında istendik yönde gelişim ve performansın artışı meydana gelir (Karakuş 2014). Öğretmenlerin bireysel değerleri, yöneticilerin bireysel değerleri ve örgütsel değerlerin uyumlu olması oldukça önemli görülmektedir.

Değer kazandırırken okullarda nasıl davranılması gerektiği alan yazın taramalarında elde edilen verilere göre çıkarılan sonuçlar vardır. Değerlerin yaşanıyor olması ortamı paylaşan öğrencilerin oluşan sosyal yapının değerlerine aşına olmasını kolaylaştırır. Örgütsel değerlerle bireysel değerler örtüştüğünde değer kazanımı kolaylaşmasına yardımcı olur (Bacanlı, 2019).

Değerler eğitimi süresince aile, eğitimci ve süreç içindeki herkesin tüm davranışlarının tutarlı olması gerektiğini bilerek, bunun için öğrencilerin, süreçteki herkese güvenmeleri sağlanmalıdır.

Çocuk çevresindekileri gözlemleyerek öğrendiğinden, çocukların iyi, güzel davranışları gözlemlemesi ve kendi yaşamına aktarması için uygun ortamlar ve fırsatlar oluşturulmalıdır. Bunlar yapılırken, değerler eğitimine ana-baba, öğretmen, yemekhane görevlileri, idareciler vs. herkesin katılması sağlanarak bir iş birliği içinde bütünlük oluşturulmaya çalışılmalıdır. Örgütsel boyutta yönetenlerin ve yönetilenlerin benimsediği değerler; ortak bir kültür oluşturmanın, insanları güdülemenin, çatışmayı yönetmenin, etkili iletişimin ön koşulu olarak kabul edilebilir (Erçetin, 2000). Örgütsel değerler yapılan eylemlerin doğruluğunu belirler ve böylece davranışları değerlendirme imkanı olur.

Bir değeri öğretmeye başlarken, önce değerın net olarak belirlenmesi gerekir. Değerin kelime anlamı, yakın ve zıt anlamlıları verilerek değerin anlaşılmasına yardımcı olunmalıdır. Öğrencilere sorumluluk, sorumsuzluk, yardımseverlik, iyi, kötü, adalet, hakkında açık ve tam bilgiler verip bunlar hakkında bir fikir sahibi olmaları sağlanıp değerleri sahtesinden ayırt etme, gerçek değere sevgi ve bağlılık hissetme becerileri de geliştirilmelidir.

Bir değer anlatılırken o değere sahip yakınlarındaki insanlardan ve onların güzel davranışlarından örnekler verilmelidir.

Söz konusu değere kazandığımızda neler kazanır, neler kaybederiz sorusu üzerinde tartışılmalıdır. Değerler eğitimi yapılırken emir kipleri değil de örnek şahsiyet ve hadiselerden bahsedilerek güzel bir üslup kullanılmalıdır ve dolaylı bir şekilde o değere vurgu yapılmalıdır.

Öğrencilerden değerler ile ilgili materyaller, sunumlar ve örnekler bulmalarını istemek konuyu kavramalarına katkı sağlayacaktır. Değerlerle ilgili etkinlikler çerçevesinde, tiyatrolar geziler düzenlenebilir. Öğrencilerin değerlerle ilgili getirdikleri materyaller ile sınıfta tartışma ortamları oluşturulmalıdır.

Cezalar ve ödülleri verilirken adaletli olunmalı asla duygusal davranılmamalıdır. Öğrencilerin güzel söz ve davranışları her zaman takdir edilmelidir. Gönüllülük esası gereğince öğrencilerin gönüllü olarak etkinliklere katılmaları sağlanmalıdır. Değerlerle ilgili sosyal etkinliklere tüm öğrencilerin katılımı sağlanmalıdır. Okul çalışanları ile ilgili alınan kararlar tüm okulca alınmalı herkesin bundan haberdar olması sağlanmalıdır. Tüm velilerin desteği sağlanmalıdır. Her bir öğrenciye küçük de olsa bir sorumluluk verilmelidir.

Yüzyıllardır bilgi temelli eğitim yapılmakta olduğu söylenmektedir. Bu durum çok yönlü insanın bazı yönlerinin ihmal edilmesine neden olmuştur. Eğitim ve öğretimin temel amaçlarından bilgi kazandırmak, meslek kazandırma yer alsa da; eğitim öğretim insanın davranışlarının, karakter ve kişilik oluşumun sürecinde etkin bir rolü vardır (Dilmaç ve Ulusoy,2019). Bilginin geldiği bugünkü noktada nükleer silahlar üreten insanın bunu nasıl ve niçin kullanacağını kontrol edebilmek için duyuşsal eğitim son zamanlarda öne çıkmıştır (Yıldırım,2019).

Öğretmenlerin akademik başarıyı önemseyerek sosyal başarıyı unutmamaları sağlanmalıdır. Akademik başarının tek başına yeterli olmadığı, pozitif sosyal insan olmanın da önemli olduğu ailelere öğretmenlere ve öğrencilere hatırlatılmalıdır. Grupla çalışmanın önemli olduğu, birbirinin görüşünü alma, birlikte uyumlu hareket etme, saygı duyma ve birlikte iş yapabilmenin güzelliği anlatılmalıdır. Değerler eğitiminin temelinde empati eğitiminin olduğu vurgulanmalıdır. Sosyal duygularda tutarlı ve dengeli olunması gerektiği anlatılmalıdır. Öğrenciler yüksek ve ince duygulara yönlendirilmelidir.

6. Sonuç

Bir toplumun sosyal normları, kültürü, inançları, ahlâk anlayışı ve idealleriyle doğrudan ilişkili olan değerler kalbi besleyen damarlara benzetilebilir (Christias, 2003). Bu sebeple toplumun değer sisteminde bir kriz yaşanacak olursa bu durum doğrudan doğruya kültürel yapıyı, kimliği, din ve ahlâk telakkisini derinden yaralar; çünkü değerlerde yaşanan kriz aynı zamanda kimlik, kültür ve kişilik krizi olarak tezahür etmektedir (Yapıcı, Adem, 2009).

Toplumların varlığı ve hayatını sağlıklı ve huzur içinde geçirmesi değerlerinin vasfına ve yaşanmasına bağlı olduğu bir gerçektir. Güçlü ve uzun bir geçmişe sahip ülkemizin değerleri bugün dünyanın geldiği noktada tam da insanlığın ihtiyacı olan değerlerdir. Bu değerlerin içselleştirilerek idealleştirilmesi ve tüm öğrencilere kazandırılması en önemli vazifedir. Eğitim yöneticilerini üst karakter özelliklerinden seçilmiş olması ve liderlik vasıfları ve yönetim şekli kadar üst erdemlerle donatılmış olması kazandırılacak değerler kadar önemlidir. Oluşturulacak adaletli, erdemli, saygılı, fikir ve ifadeye saygı duyan, bilgi ve becerinin üst düzeye çıkmasını sağlayacak, takım ruhuna sahip, örgüt kültürü oluşturarak öğretmenlerin moral motivasyonunu ve yetenek ve kabiliyetlerini geliştirecek bir örgüt kültürü oluşturulmalıdır. Öğretme, model olma, öğrenme ve uygulama içeren süreçler aracılığıyla gelişir. Okullar bu konuda sorumludur iyi karakter kendiliğinden oluşmaz (Tulumcu, F.İ., Tulumcu, F. M.,2015).

İlkeli, tutarlı, ahlaklı davranışları ile sağlıklı işleyen bir okulda oluşacak olumlu okul ikliminin, saygılı ve adaletli çalışma koşullarında iş verimi ve iş doyumunu yüksek çalışanların etkisi öğrencilere de yansımaktır hiç şüphesiz. Etkili bir çalışma ortamında öğrencilerin yaşanan değerlere sahip bir okuldan daha verimli bir çalışma olamaz. Konuşulan değil yaşanan ve hayatın içinde yaşayan değerler geleceğimiz

olan nesillerin bu değerlere sahip olmasını kolaylaştıracaktır. Çocuklarda iyi bir karakter gelişimini hedefleyen değerler eğitimi ayrı bir ders şeklinde değil bütün ders programlarını ve okul içi etkinlikleri kapsayan müfredat çerçevesinde amacı gerçekleştirecek için bir bütün ve bağlantılı olarak planlanmalıdır (Hökelekli, 2013).

Toplumun her alanında değerlerin hakim olması, adaletin tesisi, saygı, sevgi, hoşgörü, farklılıkların zenginlik olarak görüldüğü bir toplumsal iklimin içinde yetişecek nesillerin erdemli davranışları alışkanlık edinmeleri geleceğe umut vaat etmektedir. Geldiğimiz çağda dünyaya ve insanlığa katacağımız en büyük katkı değerlerimizin yaşandığı bir sistemi oluşturmak olacaktır. Değerlerden arındırılmış akademik başarının insanlığın geleceğinde yaptığı tahribatı ancak değerlerimizin insanlığın akıl ve hayat tecrübelerinden süzülen birikimleri de göz önünde bulundurarak elle tutulur, hayatta görünür kılarak gerçekleştirilebilir.

Değer yüklü bir eğitim hem ülkemizi hem de insanlığın geleceğine olumlu katkıları olacaktır. Eğitim kurumlarımızda ve toplumumuzda değerlerimizi yaşayarak, içselleştirerek alışkanlık haline getirerek var olabiliriz. Geleceğe nesilleri taşıyabilecek güçlü temellere sahip milletlerin devamını sürdüreceğinin bilincinde olarak hareket etmek gerekir.

Günümüzde iletişim ve etkileşim imkanlarının artmış olması özellikle öğrenciye değer eğitimini kazandırılmasını öncelikli hale getirmiştir. İnsan, kavramların bir dil bütünlüğü içinde kazandığı değerlerle sosyalleşir, öğrenir, aktarır, ifade ve düşünce biçimleri oluşturur. Lisan bir toplumun değerlerinin taşıyıcısı ve gelecek nesillere aktarma aracıdır. Bir milletin değerlerini, ahlakını ve kültürünü taşır (Akyol, 2010). Eğitim sistemimizi tasarlariken değerlerimizin farkında olarak amaca uygun uygulama ve ders tasarımları geliştirerek gerek metinlerin dili gerekse uygulamalarla, oluşturacağımız okul ortamı ile bu aktarımı yapılmalıdır. Ailelerle iş

birliği içinde bunu yapmalıyız. Kararlarda ve uygulamada katılımı, birlikteliği sağlayarak ittifak ettiğimiz değerlerimizi eğitim kurumları vasıtasıyla pekiştirmeli ve hayatımızın her alanında uygulayarak alışkanlıklar haline getirilmeli ve geliştirilmelidir. Bu insan eğitiminin en önemli görevidir. Güzel davranışları alışkanlık haline getiren, diğer insanlara faydalı olan, iyiliği ve adaleti hayatının ilkesi haline getiren insanlardan oluşan toplumlar devamlılığını sürdürür. Değerler eğitimi aileyle başlar, toplumla devam eder ve okulla olgunlaştırılır.

KAYNAKÇA

1. Alan, Y. (2012). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Okuma Ve Serbest Okuma Metinlerinin Dini Ve Ahlaki Değerler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Bolu.
2. Akbaba, Altun, S. (2003). Eğitim Yönetimi Ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 7-18. Aslan, A. (2019). Lise Gençliğinin Değer Yönelimleri Ve Boş Zaman Etkinlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi . *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 3 (1).
3. Akgül, İ. (2020) İlkokul Öğrencileri İçin Değer Bilinçlendirme Yaklaşımına Dayalı Değer Eğitimi Uygulaması, Doktora tezi, Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi, Kütahya.
4. Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
5. Alpöge, G.(2019). *Okul Öncesinde Değer Eğitimi*. Ankara.Bilgi Yayın
6. Aydın, M. Z., & Akyol Gürler, Ş. (2014). *Okulda Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
7. Aydın. M. Z. (2005),*Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, Dem Yayınları, İstanbul.
8. Avcı, Ahmet. "Öğretmen Algılarına Göre Okul Müdürlerinin Liderlik Stilleri." *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12-2.24 (2015-2): 161-189.
9. Bacanlı, H., Akgül, A. ve Akgül İ. (2016). İlkokul öğrencileri için değer bilinçlendirmeye dayalı değer sorgulama etkinlikleri. İçinde Ö. Demirel ve S. Dinçer (Ed.), *Eğitim Bilimlerinde Nitelik Arayışı* (s. 681-688). Ankara: Pegem Akademi.

10. Bacanlı, Hasan, “Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri”,Ulusal Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Kongresi'ne (Ankara,15-17 Eylül1999)
11. Bilici, Ş. (2018). Almanya’da Değerler Eğitimi: Aşağı Saksonya Eyaleti Örneği. *Talim: Journal Of Education İn Muslim Societies And Communities*, 2, 127–147.
12. Bursalıoğlu, Z. (1994). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*.Ankara: Pegem A
13. Çağlayan, A. (2005). *Ahlak pusulası: ahlak ve değerler eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
14. Çelik, V. (2000). *Okul kültürü ve yönetimi*. Ankara: Pegem A
15. Çengelci, T. , Hancı, B. & Karaduman, H. (2013). Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri . *Değerler Eğitimi Dergisi* , 11 (25),33-35
16. Demirtaş, Z., & Ekmekyapar, M. (2012). İlköğretim okulu yöneticilerinin değerlere dayalı yönetim uygulamalarının okul kültürüne etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 18(4), 523-544.
17. Ekşi, H. Ve Katılmış, A. (2020). Karakter Eğitimi El Kitabı.Nobel Yayınları.
18. Elkatmış, M. (2014). Okul Kültüründe Demokrasinin Yeri. R. Turan Ve K.Ulusoy (Ed.), *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*, (Birinci Baskı), (Ss.42-76). Ankara: Pegema Akademi.
19. Erçetin, Ş.Ş. (2000). İlköğretim okulları hangi değerlerle yönetiliyor. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,10(1), 31-43.
20. Erden, M. (2005). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. (1. Baskı)İstanbul: Epsilon Yayınları.
21. Ertürk, Temur,(2020). *Tür Değiştirme Yöntemi İle Değer Eğitimi*, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Doktora Tezi.Çanakkale.
22. Kafadar, T. (2019). Medyanın Değerleri Kazandırma Sürecindeki Rolünün Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre İncelenmesi . *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice* , 1 (2).
23. Karatay H., Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and*

History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011, p. 1398-1412, Turkey.

24. Köstü, Ayşegül, Yüksek Lisans, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, Kilis)
25. Oktay, Ayşe ,Sıdika, “Ahlâkî Değerler Ve Bunların Global Ahlâka Etkileri” Değerler Ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu (26- 28 Kasım 2004), Değerler Eğitimi Yayınları, İstanbul, 2007, S. 131-143.
26. Özkan, R. (2010). Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler: İlköğretim Ders Kitapları Örneği. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7(1), 1124–1141.
27. Sayar, Kemal (2010), Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı,
28. Tarhan, Nevzat, Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı, (2010).
29. Taşdan, M. (2010). Türkiye’deki resmi ve özel ilköğretim okulu öğretmenlerinin bireysel değerleri ile okulun örgütsel değerleri arasındaki uyum düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(1).
30. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. Değer mad.(www.TDK.Gov.Tr,15.12.20221 Tarihinde erişildi.
31. Topçu, Nurettin, Türkiye'nin Maarif Davası, 3. Bas. İstanbul, Dergâh Yayınları.1997. 187 S.
32. TTK, Değerler Ve Değerlerle İlişkili Tutum Ve Davranışlar Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2017)
33. Özgüven,İbrahim,Ethem, (1999)Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma Ve Rehberlik, Pedrem, Ankara
34. Ulusoy, K. Ve Arslan, A. (2014). Değerli Bir Kavram Olarak “Değer Ve Değerler Eğitimi”. R. Turan Ve K. Ulusoy (Ed.), Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi, (Ss.42-76). Ankara: Pegema Akademi.
35. Yurdakul, Ali, Değer Kavramı Ve Değer Eğitimi, Türk Medeniyeti Dergisi 2020/2

36. Yapıcı, A. , Kutlu, M. & Bilican, F. (2012). Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri . Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi , 11 (42) .
37. Yıldırım, Yusuf (2019), *Okul Dışı Etkinlik Temelli Değerler Eğitimi Programının Öğrencilerin Etkin Vatandaşlık Değerlerine Etkisi* ,Doktora Tezi,Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Sakarya

Url1-<http://ttkb.meb.gov.tr>.02.01.2022 tarihinde erişildi.